

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему:
**ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Виконав: студент 6 курсу 635д групи
галузі знань:
28 Публічне управління та
адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Фаб'янський Володимир Анатолійович

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Ємельянов Володимир Михайлович

Рецензент: доктор політичних наук,
професор
Євтушенко Олександр Никифорович

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	10
1.1. Поняття та зміст міграції, її основні види та показники.....	10
1.2. Особливості регулювання міграційних процесів в ЄС.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	29
2.1. Особливості динаміки міграційних процесів в ЄС.....	29
2.2. Міграційна криза ЄС та її особливості.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	49
3.1. Основні проблеми та шляхи їх вирішення для міграційної політики ЄС.....	49
3.2. Досвід країн ЄС як рекомендація для міграційної політики України.....	60
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ДМСУ – Державна міграційна служба України

ЄС – Європейський Союз

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

ОДВ – органи державної влади

ОМС – органи місцевого самоврядування

США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міграція населення – це явище переміщення населення, пов'язане з зміною місця проживання, що розглядається не лише як просте механічне пересування, а й як складний суспільний процес, що стосується багатьох сторін соціально-економічного та політичного життя. Сучасний розгляд проблеми міграції є актуальним за наступних обставин: посилення суспільних, структурних змін (війна, катаклізми тощо), що кардинально впливають на політичну, соціальну, економічну ситуацію світу та країни окремо, внаслідок чого мільйони людей перетворюються на вимушених мігрантів. Крім того, міграція вносить корективи до життя місцевих соціумів, впливає на політику, що проводиться суверенними державами. Подальша зростаюча мобільність населення з метою пошуку кращих умов життя значно підвищує значимість вивчення фактора добровільної, трудової, вимушеної міграції в контексті світової економіки та міжнародних взаємовідносин, особливо на фоні війни в Україні. В епоху глобалізації та наростання масштабів міграції стає все більше необхідним здійснення кількісного та якісного виміру міграційних процесів щодо заходів соціальної політики, і навіть застосування спільних зусиль країн у спробах посилити та покращити заходи регулювання, запобігання або нівелювання згубних наслідків міграційних процесів. В Європейському Союзі особливі заходи щодо розширення та поступового посилення ролі ЄС в процесах регулювання міграцій додали нову складність у політичний ландшафт, що призвело як до нових моделей пересування, так й до нової політики управління імміграцією з-за меж Європейського Союзу.

Активна міграційна політика Європейського Союзу на сьогодні націлена насамперед на ефективний контроль над потоками іммігрантів, їх успішну інтеграцію у суспільство та розробку заходів щодо скорочення негативних наслідків, що супроводжується веденням серйозних суперечок

щодо обсягу прав легальних та нелегальних мігрантів. Водночас актуальність може бути підкреслена тим, що вимушені та економічні міграційні переміщення продовжуються і в майбутньому. Це пов'язано з постійними конфліктами в одних регіонах та розвитком факторів, що викликають економічну міграцію в інших країнах, таких як демографія та бідність. Фактично, вимушена міграція, обумовлена політичними подіями чи стихійними лихами, пояснює лише частину загальної міграції. Економічна міграція, визначається бажанням покращити свій рівень життя, – це реальність, яка має всі передумови для існування в майбутньому. Україна також досить активно задіяна в міжнародному міграційному процесі, оскільки в країну, до війни, прибували громадяни інших країн у пошуках роботи, а більшість українців прямувало до країн-сусідів або ж у більш віддалені частини Європейського Союзу в пошуках кращого життя, чимало важливим стає факт вимушеної міграції на часовому етапі 2014-2022 років.

Актуальність теми обумовлена також тим, що Європейський Союз на сьогодні є одним з найбільших економічних суб'єктів світу, та відображає в цілому суть інтеграційних процесів (стратегію управління кордонами в рамках ЄС, імміграційну політику та політику надання притулку), які, в свою чергу, дозволяють виявити тенденції розвитку світової спільноти на сучасному етапі. Крім того актуальність дослідження визначається необхідністю теоретичного розгляду міграційних потоків та огляду можливих варіантів, інструментів та засобів удосконалення регулювання міжнародної міграції у вітчизняних умовах.

Для написання магістерської роботи були використані наукові напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, які зробили суттєвий внесок у вивчення процесів міжнародної міграції, таких як С. Бестужева, В. Козуб, Н. Проскурніна, В. Вовк, Ю. Доброскок, Т. Шталь та інші. Теоретичні аспекти міграції населення, а також питання міжнародної міграції та міграційних процесів в країнах ЄС досліджували М. Безушко, О. Заставна, О. Кияшко, О. Проценко, Б. Рігерт, А. Солодько, А. Фітісова та ін.

Проблематика кризової міграції в умовах геополітичної нестабільності є предметом наукових дискусій таких зарубіжних учених, як: В. Васільєв, А. Гоць, О. Гречко, А. Дергач, О. Капінус, О. Ридзак та ін. Окремі підходи щодо вирішення міграційної кризи відображені в працях Ю. Курилюк, Н. Родіонова, П. Овчар, О. Новіченко, Н. Побулавець, К. Тарасенко та інші.

З плином часу виникають нові, складніші проблеми, пов'язані з міграціями, як для науковців, так і для тих, хто керує надзвичайно важливим для держави процесом міграційних змін. Слід зазначити, що актуальність дослідження у теоретичному вимірі зумовлюється браком ґрунтовних теоретичних опрацювань та інструментів емпіричного дослідження міграційних ризиків, які виникають у процесі трудової діяльності та міжкультурної взаємодії мігрантів за кордоном.

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання міграційної політики в Україні. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації процесів міграцій, що мають позитивний досвід.

Об'єктом дослідження – є міграційні процеси в Європейському Союзі.

Предметом дослідження – є тенденції розвитку та впливу міграції на країни Європейського Союзу.

Мета дослідження – проаналізувати основні тенденції та перспективи розвитку міграційних процесів, інструментів міграційної політики в країнах Європейського Союзу та вироблення рекомендації для міграційної політики України.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних **завдань**:

– вивчити теоретичні основи міграційних процесів, сутність та показники міграції;

– охарактеризувати систему міграційної політики Європейського Союзу;

- виявити вплив міграційної кризи та сучасні тенденції міграції у країнах Європейського Союзу;
- проаналізувати проблеми та перспективи розвитку міграційних процесів у Європейському Союзі та Україні, й виявити шляхи удосконалення регулювання міграції.

Методи дослідження. Під час дослідження у роботі застосовувалися методи системного, економічного, статистичного та графічного аналізу, методи порівняльного та змістовного аналізу публікацій, методи групувань, моделювання, спостереження, табличний метод, індукції та дедукції, метод узагальнення. Важливу роль в дослідження відіграли принципи історизму та системності, які дозволили розглянути проблеми міграційної політики в динаміці з моменту підписання договорів, на основі яких було засновано Європейський Союз та утворення спільного ринку до Амстердамського договору, який переніс міграційну політику на наднаціональний рівень. Ці принципи дозволяють виявити основні чинники, етапи, напрями та методи міграційної політики Європейського Союзу. Під час аналізу різних аспектів міграційної політики ЄС використовувалися такі методи історичного дослідження: історико-генетичний, за допомогою якого визначено основні етапи міграційної політики; історико-порівняльний, який дозволив порівняти законодавство у сфері міграційної політики в окремих західноєвропейських країнах та на різних етапах розвитку ЄС; історико-системний, який дав змогу простежити вироблення єдиного механізму міграційної політики у рамках Європейського Союзу. Під час дослідження автором застосовувався міждисциплінарний підхід, який дозволив на основі залучення даних різних наук здійснити спробу різнобічного аналізу інституційних та правових засад формування єдиної міграційної політики Європейського Союзу.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, у комплексному аналізі стану міжнародно-правового регулювання міграційної політики ЄС на сучасному етапі. Регулювання міжнародного переміщення в Європейському Союзі є політичним процесом, який охоплює

частково міжнародний режим на рівні законодавства Євросоюзу та мережі двосторонніх та багатосторонніх угод, що обмежили державний суверенітет. Саме через цей складний процес проходила конвергенція міграційної політики держав Євросоюзу, оскільки результати проведеної окремими державами-членами міграційної політики показали, що жодна західноєвропейська країна не здатна самотійно регулювати міграційні потоки, не впливаючи на них у сусідніх країнах. Винесення міграційної політики на наднаціональний рівень дозволило національним державам простежувати зміни, що вносяться на загальноєвропейському рівні, і реагувати на них без істотних затримок.

Наукова новизна дослідження розкривається у таких положеннях:

вперше:

наголошено, що сучасна міграція постала як комплексна глобальна проблема, що стосується інтересів усіх країн сучасного світу, а головним світовим центром тяжіння мігрантів виступає Європейський Союз;

удосконалено:

положення низки концепцій та теорій щодо інтенсифікація міграційних процесів, яка формує ризики як економічного, так і соціокультурного та політико-управлінського характеру;

дістало подальшого розвитку:

теоретичні підходи щодо проблем регулювання і перспективи розвитку міграційних процесів в ЄС з можливим подальшим використанням напрацьованої практики в українських умовах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання отриманих результатів як теоретичної бази під час викладання курсів «Внутрішньої та зовнішньої політики ЄС», «Міжнародного права», «Державного регулювання міграційної політики», а також під час підготовки навчальних посібників, розробки спецкурсів та спецсемініарів з проблем європейської інтеграції, міжнародної міграції, а також міграційної політики Європейського Союзу та окремих західноєвропейських країн.

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 92 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Поняття та зміст міграції, її основні види та показники

Показником розвитку та існування сучасної держави є зміна кількості населення, що в різні періоди часу відбуваються в популяціях різних країн світу. Ці варіації стосувалися і стосуються або збільшення кількості людей, які живуть на певній території, або зменшення такої кількості. За офіційними даними ООН, в світі нараховується 258 млн. міжнародних мігрантів, котрі становлять 3,3 % населення нашої планети; постійно змінюється склад, характер і спрямованість переміщень [11, с. 5]. Зазвичай, вказані процеси називають переміщення людей між регіонами, областями, країнами чи, в глобальному сенсі, континентами.

Міграція – явище не нове, процес зміни місця проживання на постійне або тимчасове проживання відбувалося протягом усієї історії. Проте міграція – щось більше, ніж просто збільшення чи зменшення кількості людей у певному місці, міграція показує тенденції соціальних змін, впливає на культуру, спосіб життя та політичну сферу.

Вперше поняття «міграція» було введено до наукового вжитку в кінці XIX століття англійським ученим Е. Равенштейном (1834-1913) у роботі «Закони міграції», в якій автор розглядав міграцію як «безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру» [35, с. 35]. Згідно з Демографічним словником Організації Об'єднаних Націй, «міграція – це така подія, за якої люди переміщуються з однієї географічної області до іншої.

Коли люди, залишаючи своє місце проживання, їдуть на постійне проживання в іншу місцевість, – це називається міграцією» [68]. Головною ланкою переміщення є мігрант – «фізична особа, яка здійснює територіальне переміщення (міграцію) на будь-які відстані зі зміною постійного місця проживання та роботи залежно від тривалості терміну (тимчасово чи назавжди), та мігрантів – консолідованих спільнот, які беруть участь у міграційному процесі та здійснюють міграційне переміщення» [67].

З історичної точки зору, в процесі індустріалізації та економічного розвитку люди мігрують з сільських господарств у промислові райони, з сіл у міста, з одного міста до іншого та з однієї країни до іншої. В наш час у країнах усіх континентів відбуваються технологічні зміни, через які у регіонах спостерігається великомасштабна міграція. Міграція є третім фактором та показником зміни населення, інші два фактори – це народжуваність та смертність. Порівняно з народжуваністю та смертністю, міграція по-різному впливає на чисельність населення, цей процес не є біологічним на відміну від народжуваності та смертності, на неї впливають соціальні, культурні, економічні та політичні чинники [69].

Поняття міграції є багатоаспектним феноменом, що породжує різноманітність його дефініцій (табл. 1.1).

Отже, міграцію можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. В першому випадку – міграція представлена як будь-яка форма територіальної мобільності населення; у вузькому розумінні міграція – це переміщення, пов'язані зі зміною місця проживання [56, с. 13]. Варто вказати, що для широкого та вузького значення поняття «міграції», спільним є те, що необхідну умову міграції населення більшість дослідників вбачають саме в зміні місця проживання. Зокрема, Ю. Римаренко міграцією населення вважає «переміщення людей (мігрантів) через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Оскільки міграція населення складається з міграційних потоків, поняття міграції застосовують і в множині – міграції» [30, с. 23]. Дослідник В. Шелюк пропонує дещо ширше

розуміння міграції: «міграція – це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень» [58, с. 46].

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до розуміння поняття «міграція»

Джерело	Зміст поняття «міграція»
International Migration Law: Glossary on migration	процес переміщення населення через міжнародний кордон або в межах країни; вона охоплює будь-який вид переміщень незалежно від її тривалості, складу чи причин; міграція включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів [67]
ЮНЕСКО	переміщення через кордон політичної або адміністративної одиниці на визначений мінімальний період часу, що включає рух біженців, переміщених осіб, економічних мігрантів тощо [56, с. 44]
Географічна енциклопедія України	переміщення населення, пов'язані зі зміною постійного місця проживання (зон життєдіяльності) [9, с. 34]
Філософський словник	соціально-економічний та демографічний процес – сукупність переміщень, що здійснюються людьми між країнами, районами, поселеннями [57, с. 44]
Економічна енциклопедія	переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов'язані зі зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього [13, с. 33]
Юридична енциклопедія	переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни в іншу назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього [59, с. 43]

В свою чергу, М. Окольні стверджує, що поняття «міграція» використовується саме тоді, коли основна увага зосереджується на мотивах остаточного переселення [31, с. 34]. За визначенням А. Сиви: «щодо населення термін «міграція» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин» [36, с. 155]. З іншої точки зору, міграція – є «перетином адміністративного кордону, добровільним або примусовим просторовий рухом осіб або груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї

законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію» [49, с. 128].

Потрібно підкреслити, що в приведених визначеннях не беруться до уваги критерії класифікації мігрантів, щодо правового статусу, територіальної ознаки, способу реалізації, відношення до країни, кількості мігрантів, відстані, тривалості, добровільності й мети міграції [41, с. 374]. Головним аргументом тут виступає те, що соціальні та територіальні переміщення мають «різний характер і більший результат» [68]. Простіше кажучи, міграція – це «територіальне переміщення людей з одного місця в інше з різними намірами, на різний період часу (тимчасово або на постійне проживання), а також через різні факторів впливу, добровільно або примусово/вимушено». Так, загально визнано, що люди мігрують до інших місць з різних причин. Прийнято поділяти ці причини на два фактори: фактори тяжіння та фактори виштовхування (поштовху) [40, с. 22].

Фактори тяжіння – це фактори, які могли б спонукати людей залишити місце свого походження. До них, серед іншого, відносяться:

- кращі умови життя, в тому числі, наявність та перспективи працевлаштування;
- найкраща система медичного обслуговування, освіти, релігійної або політичної свободи;
- а також кліматичні умови і більш привабливі можливості для одруження [52].

Фактори поштовху – це фактори, які можуть змусити людей переїхати із місця свого походження. До них відносяться:

- невідповідні або незадовільні умови для життя, включаючи голод;
- невеликі або недостатні можливості працевлаштування;
- погані житлові умови;
- політичний страх і нестача свободи;
- низький рівень медичного обслуговування;

– а також серйознішого масштабу причини – війни та стихійні лиха [22].

Ці дві категорії факторів можна об'єднати та класифікувати за причинами, що породжують міграцію (табл. 1.1) [51, с. 23-24].

Таблиця 1.1

Причини, що породжують міграцію

Соціально-політичні	Економічні	Екологічні
переслідування за етнічною, релігійною, расовою ознакою тощо; війна чи загроза конфлікту; система освіти та охорони здоров'я; шанси на шлюб.	трудові стандарти (рівень зарплатні, безробіття тощо); загальний стан економіки; рівень життя.	кліматичні зміни; природні катастрофи.

Варто зауважити, що це лише один із можливих підходів класифікації причин, що можуть породжувати міграцію. Якщо ж спробувати узагальнити причини міграцій, то вони можуть бути представлені:

- різним економічним рівнем розвитку регіонів;
- різницею рівня життя між регіоном донором та регіоном реципієнтом;
- погіршенням криміногенної обстановки;
- збройними конфліктами та війнами;
- бажанням об'єднатися з родиною;
- прийняттям небажаних для особи законів, що звужує її права;
- бажанням переїхати на історичну батьківщину;
- незадоволенням політичною ситуацією в країні, тощо [68].

Зважаючи на заявлені причини міграцій, варто згадати й основні підходи щодо класифікації міграцій, а саме:

- 1) згідно правового статусу: легальна; нелегальна; напівлегальна;
- 2) згідно способу реалізації: стихійна; ланцюгова; організована;
- 3) згідно кількості мігрантів: осібна; сімейна; групова;

- 4) згідно повторюваності: епізодична; одинична; повторювана;
- 5) згідно відстані: внутрішня; міжнародна (регіональна; континентальна; міжконтинентальна);
- 6) згідно тривалості: постійна; тимчасова (довготривала; короткотривала; сезонна; маятникова; транзитна);
- 7) згідно добровільності: добровільна; примусова; вимушена (осіб, що шукають притулку; осіб з постійним статусом біженця; осіб, що мають тимчасовий статус біженця);
- 8) згідно причин та цілей: міграція членів сімей; політична (політичних біженців; дипломатичного корпусу та військових); релігійна; етнічна; екологічна; репатріація; освітня; туристична; економічна (економічних біженців; трудова: за спеціальністю та не за спеціальністю; інтелектуальна; бізнесменів-інвесторів; низько кваліфікованих працівників; висококваліфікованих працівників) [14; 23].

Оскільки міграція набуває різних форм залежно від характеру та причини переміщення, зупинимось докладніше на міжнародній міграції як процесу, що охоплює основні аспекти міграції у глобальному масштабі. Міжнародна міграція – це переміщення людей між країнами та континентами, обумовлене глобалізацією. Дане поняття включає в себе соціальну, економічну, політичну, культурну, демографічну, а також психосоціальну, гуманітарну, кримінологічну та геополітичну складові. Характер переміщення супроводжується термінами «імміграції» та «еміграції». Імміграція означає переміщення людей до іншої країни, еміграція позначає вимушену чи добровільну зміну місця проживання людей.

Зовнішня міграція може розділятися за метою переміщення – економічною (трудовою та комерційною), навчальною та особистою (сімейною, туристичною, релігійною тощо). Можна зробити висновок, що в процесі історії міграція приймала різні види, так, до початку ХХ століття основним видом постійних переміщень була міграція, пов'язана з остаточним переселенням в Америку та інші континенти.

У сучасному світі, що постійно розвивається, все більше набирає обертів міграція з економічних причин. Людськими рухає причина зміни місця проживання пов'язана з роботою або з комерційними цілями з метою покращення рівня життя, більшого заробітку та в цілому зміни навколишніх умов. Варто виділити одну з форм трудової міграції – «відплив мізків», що означає імміграцію висококваліфікованих фахівців до високорозвинених країн. Міжнародна міграція робочої сили є важливим фактором міжнародного поділу праці та економічного розвитку, що, в свою чергу, своїми довгостроковими наслідками може викликати геополітичні потрясіння. Такий результат наочно демонструє приклад Західної Європи, яка внаслідок багаторічного сприяння імміграції робочої сили та посилення міграційної кризи у 2015 році несподівано зіткнулася з етно-демографічними та релігійними проблемами [32].

Розробка економічної політики тісно пов'язана із процесом міграції, оскільки міграція впливає на економічний та соціальний розвиток як країни-донора, так і реципієнта, які приймають на себе як позитивні, так й негативні наслідки міграційних процесів. Країни-донори зазнають економічних втрат від втрати кваліфікованих спеціалістів, у підготовку яких вкладено вітчизняний капітал, тому в країнах із високою міграційною мобільністю може скластися несприятлива демографічна ситуація. Однак з відпливом зменшується частково безробіття, соціальна напруженість, також можливе повернення вже підготовленої професійної робочої сили в країну, що несе нові технології, ноу-хау тощо. Також, емігранти нерідко переказують гроші родичам у країні еміграції, збільшуючи потік валюти до неї. У країнах-реципієнтах – підвищується якість робочої сили, яка в той же час є дешевшою, тим самим знижуючи витрати та збільшуючи конкурентоспроможність. Також емігранти не підпадають під соціальні програми, не отримують пенсії, знижуючи навантаження на державний бюджет. Однак можливі й негативні наслідки і на ринку праці, і у соціальній

сфері з обох сторін – це ксенофобія, дискримінація з боку громадян, соціальна напруга.

Аналізуючи вищесказане, міграція – це демографічна подія, довгостроковий вплив якої позначається на соціально-економічному і культурному розвитку будь-якого регіону чи країни, і при цьому створюючи цілий ряд певних проблем, що, в цілому, провокує міграційний приплив. Вважають, що мігранти займають статусні професії, утворюють замкнуті структури, досить повільно асимілюються у місцеве суспільство. Анклави часто є основою для формування злочинної діяльності та тіньової економіки. Це, у свою чергу, створює етнічну напруженість та посилює імміграційну політику, наприклад, у західноєвропейських країнах [53].

Тому виникає необхідність у даних та статистиці, які показують наявність закономірностей із погляду світової міграції. З 2008 року Світовий банк щорічно публікує «Інформаційний бюлетень з міграції та грошових переказів». Міжнародна організація з міграції, з іншого боку, публікує свій «Звіт про світову міграцію» щороку з 1999 року. Крім того, Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй веде всесвітню базу даних про міграцію, що дозволяє краще зрозуміти мотиви та закономірності міграції, спрогнозувати події, покращити державне регулювання у сфері міграції [67].

Система показників міграції має структуру, що складається з абсолютних та відносних показників, характеристик структури, коефіцієнтів інтенсивності, хронологічних показників, на основі яких робляться прогнози, будуються математико-статистичні моделі, оцінюється обсяг, інтенсивність, ефективність, напрямок міграційних потоків. Основними абсолютними показниками міграції є:

- а) число прибулих на постійне проживання з інших населених пунктів (П);
- б) число вибулих на постійне проживання в інші населені пункти (В);
- в) сальдо міграції або механічний приріст ($D_{\text{мех}} = П - В$) [61].

Ці показники визначаються за кожною адміністративно-територіальною одиницею та по країні загалом за місяць, квартал, півріччя, за рік загалом чи загальним підсумком за кілька років. Абсолютні показники міграції розглядаються в динаміці, обчислюються показники абсолютного приросту та темпів зростання за окремо взяті роки, за період, середньорічні показники [45].

Особливу групу показників складають характеристики структури міграційних потоків. Вони характеризують частку осіб певного віку, соціальної належності, національності тощо, в загальній чисельності мігрантів. Особливо важливим є показник частки молоді серед мігрантів – він визначає вплив міграції на якість демографічного потенціалу території вибуття та території прибуття. Інтенсивність міграції вимірюється коефіцієнтами міграції, обчислюваними для 1000 осіб середньорічного населення за рік.

Коефіцієнти інтенсивності міграції дозволяють оцінити рівень рухливості населення конкретної території, а також порівняти між собою рівні рухливості населення різних по рангу та величині регіонів, виявити динаміку міграційного руху незалежно від зміни чисельності населення та передбачити зміни даних тенденцій у майбутньому. Проте, використання цього показника обмежене тим, що його величина залежить не лише від інтенсивності міграційних зв'язків того або іншого регіону з іншими, а також від міграційної ємності регіону вселення та міграційної можливості регіону виходу, отже отримані дані не можна використовувати з 100% вірогідністю та при аналізі за необхідне використовувати додаткові дані [32].

Наведені характеристики міграції становлять загальноприйнятну стандартну систему показників, що використовується у державній статистиці з метою аналізу міграційних процесів. Ці показники застосовуються також при виконанні низки спеціальних розрахунків, при моделюванні та демографічному прогнозуванні.

Таким чином, на сьогодні сформовано загальноприйнятний підхід щодо розуміння поняття та змісту міграції, зокрема, більшість дослідників розглядаючи міграцію, зосереджуються саме на її причинах, наслідках, вимірах у цифрах, проте не дають визначення предметові обговорення. Але потреба в чіткому визначенні є й вона стає все більш актуальнішою, якщо зважити на зростаючу диверсифікацію міграційних потоків не лише в ЄС, а й в цілому світі. Для полегшення вивчення як давно існуючих, так і нових видів міграцій важливо чітко детермінувати якнайширше коло цих видів та класифікувати їх за певними критеріями.

1.2. Особливості регулювання міграційних процесів в ЄС

Зіткнувшись із створенням зони без внутрішніх кордонів, у якій повністю гарантовано вільне пересування людей, держави-члени ЄС вважали, що ця «зона свободи» вимагає вжиття заходів, які зміцнять зовнішні межі Європейського Союзу. Враховуючи масштаби міграційних потоків та побоювання масової присутності громадян третіх держав, чий в'їзд до держави-члена стосується інших країн ЄС, що входять зокрема до Шенгенської зони, призвело до необхідності розробки комплексних інструментів міграційної політики, а також застосування положень обмежувального характеру.

Амстердамський договір з моменту його набуття чинності відображає основні заходи щодо питань регулювання міграції, оскільки міграція стає одним з стовпів правової бази Європейського Союзу, водночас Амстердамський договір включає Шенгенську угоду лише на рівні всього союзу. Розділ IV Договору про Європейський Союз (Маастрихтський договір) складає правову основу регулювання імміграції. У статті 63, параграф 3 Договору говориться, що: «Рада, ... приймає протягом п'яти років

з дати вступу в силу Амстердамського договору заходи щодо імміграційної політики в наступних областях:

- умови в'їзду та проживання, а також правила процедури видачі довгострокових віз та видів на проживання державами-членами, зокрема для возз'єднання сімей;

- імміграція та проживання нелегальних іммігрантів, включаючи репатріацію нелегальних мешканців» [63].

Зважаючи на всі цілі, які покриває міграційна політика вважається, що є два основних аспекти: політика контролю та політика інтеграції. Обидва тісно взаємопов'язані, оскільки між одним та іншим існує постійна взаємодія. Однак у текстах Єврокомісії йдеться про три напрями імміграційної політики в Європейському союзі. Політика контролю та політика інтеграції, об'єднані з третьою – політикою співробітництва з метою розвитку й усунення в країнах-донорах мігрантів причин, що сприяють еміграції.

Ще одним пріоритетом у міграційній політиці Європейського Союзу є усунення прогалін у боротьбі з нелегальною імміграцією та вдосконалення заходів у цій галузі. Звертаючись до інструментів регулювання, варто виділити такі напрями контролю:

- надання притулку;
- візи;
- легальна міграція;
- нелегальна міграції та повернення;
- вільне пересування та рівність;
- торгівля людьми [2, с. 43].

Після труднощів, що виникли при прийнятті загального стану, що охоплює всі країни ЄС, поточний підхід полягає у прийнятті галузевого законодавства за категоріями мігрантів з метою встановлення регулярної імміграційної політики лише на рівні ЄС. Так, інструменти регулювання міграційних процесів у Європейському Союзі можна розділити на три групи, залежно від характеру мігрантів і цілей регулювання:

- легальна міграція;
- інтеграція;
- нелегальна міграція [67].

Згідно інформації на офіційному сайті Ради Європейської Союзу, було прийнято зведення правил та інструментів для управління легальними міграційними потоками щодо:

- осіб, які шукають притулку;
- висококваліфікованих робітників;
- студентів та дослідників;
- сезонних робітників;
- у межах возз'єднання сім'ї [63].

Щодо інших міграційних потоків, ЄС прийняв:

- загальні правила обробки запитів щодо надання притулку;
- угоди про реадмісію (повернення) нелегальних мігрантів [17, с. 33].

Розглянемо детальніше політику щодо легальних міграційних потоків.

1. Міграція осіб, які запросили притулок. Право на переселення дозволяє біженцям, які потребують захисту, легально та безпечно в'їжджати до ЄС. З 2015 року дві успішні програми переселення, спонсоровані ЄС, допомогли більш ніж 70000 людей, які потребували міжнародного захисту, знайти притулок у Європейському Союзі [22]. Спалах коронавірусу призвів до серйозного зриву операцій з переселення в 2020 році, й початкова однорічна програма була перетворена на дворічну програму на 2020-2021 роки. Щоб забезпечити безперервне продовження зусиль ЄС щодо переселення, нові програми переселення розглядалися в 2022 році й далі з урахуванням фінансових ресурсів, виділених Фондом «Притулок, міграція та інтеграція» на 2021-2027 рр. для підтримки зобов'язань держав-членів ЄС.

2. Висококваліфіковані робітники. Директива 2009/50/ЄУ щодо умов в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою отримання висококваліфікованої роботи створила «Блакитну карту ЄС» – прискорену процедуру видачі спеціального дозволу на проживання та роботу, щоб

дозволити працівникам з третіх країн отримати висококваліфіковану роботу у державах-членах ЄС. Ціль полягала в тому, щоб полегшити висококваліфікованим працівникам за межами ЄС міграцію до держави-члена та вирішити проблему нестачі робочої сили та зробити ЄС більш конкурентоспроможним за рахунок залучення висококваліфікованих робітників. Чинної директиви виявилось недостатньо, і в червні 2016 року Комісія запропонувала її реформу із менш суворими критеріями прийому [23]. Реформа замінила існуючу директиву про Блакитну карту, гармонізуючи подальші умови в'їзду та проживання та покращення становища висококваліфікованих робітників наступними способами:

- менш суворі критерії прийому за рахунок зниження порога заробітної плати. Держави-члени можуть застосовувати правило нижчого рівня мінімальної заробітної плати до недавніх випускників, та скорочувати мінімальну тривалість трудового договору до шести місяців;

- прискорення та спрощення процедур для визнання кваліфікації;

- дозвіл власникам Блакитної карти ЄС займатися паралельною професійною діяльністю, відмінною від їх основної діяльності або бути самозайнятими;

- полегшення мобільності всередині ЄС, за рахунок скорочення мінімального строку законного проживання у першій державі-члені;

- розширення сфери дії картки на членів сімей громадян ЄС, котрі не є членами ЄС, та на осіб, які користуються міжнародним захистом [32];

- покращені умови в галузі програми воз'єднання сімей [29, с. 33].

3. Внутрішньокорпоративне переведення працівника. Директива 2014/66/EU щодо умов в'їзду та проживання громадян третіх країн у рамках внутрішньокорпоративного переведення полегшує підприємствам та транснаціональним корпораціям тимчасове переведення своїх менеджерів, спеціалістів та стажистів у свої філії або дочірні компанії, розташовані у Європейському Союзі [33].

4. Студенти та дослідники. Директива 2016/801/ЄУ містить умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою досліджень, навчання, професійної підготовки, добровільної служби, програм обміну учнями чи освітніх проектів і волонтерства. Як приклад постійного розвитку та покращення, лідери ЄС та Африки на саміті, що відбувся у Валлетті у 2015 році, домовилися сприяти мобільності у цій сфері між двома континентами та подвоїти кількість стипендій для студентів та викладачів через програму Erasmus+.

5. Сезонні робітники. Економіка Європейського Союзу залежить від великої кількості сезонних робітників, оскільки стикається з дедалі більшою нестачею робочої сили. Рада та Парламент прийняли Директиву 2014/36/EU щодо сезонних робітників, у якій викладено умови, за яких мігранти можуть в'їжджати і залишатися в ЄС як сезонні робітники [68]. Ці правила допомагають:

- гармонізувати та спростити правила прийому в країнах-членах;
- захищати сезонних робітників за межами ЄС від експлуатації та поганих умов праці;
- сезонним робітникам-мігрантам дозволено залишатися в ЄС на законних підставах на період від п'яти до дев'яти місяців (залежно від держави-члена) для здійснення діяльності, яка залежить від зміни сезонів, зберігаючи при цьому своє основне місце проживання у третій країні [34].

Директива також роз'яснює набір прав, які мають такі мігранти. В липні 2020 року Комісія випустила керівництво щодо сезонних працівників у контексті спалаху COVID-19.

6. Возз'єднання сім'ї. Директива 2003/86/ЄУ про возз'єднання сімей дозволяє особам, які проживають на законних підставах у ЄС (називаючись спонсорами), возз'єднатися із сім'єю. Протягом останніх 20 років возз'єднання сімей було однією з основних причин імміграції до ЄС, це право допомагає створити соціально-культурну стабільність, полегшуючи

інтеграцію громадян третіх країн, тим самим сприяючи економічній та соціальній згуртованості – фундаментальній меті ЄС [37].

Директива про право возз'єднання сім'ї встановлює загальні правила у 25 державах-членах ЄС (за винятком Ірландії та Данії). Вона визначає умови возз'єднання сімей, встановлює процесуальні гарантії та забезпечує права членів сім'ї. Після в'їзду до держави-члена члени сім'ї отримують дозвіл на проживання й доступ до освіти, працевлаштування та професійного навчання на тих же підставах, що й «спонсор». Після п'яти років проживання члени сім'ї можуть подати заяву на отримання автономного дозволу на перебування [1, с. 335].

Перш ніж дозволити возз'єднання сім'ї, держави-члени можуть вимагати від спонсора мати відповідне житло, достатні ресурси та медичну страховку. В отриманні такого права може бути відмовлено подружжю, яке не досягли необхідного віку, не визнали полігамію. Зрештою, загроза громадському порядку та безпеці, здоров'ю населення може призвести до відхилення заявки. Для запобігання зловживанням також передбачено наслідки у разі шахрайства, шлюбу з розрахунку.

Варто загадати, що компетенції ЄС у сфері інтеграції є дещо обмеженими. В липні 2011 року Комісія прийняла Європейський порядок денний з інтеграції громадян третіх країн. Зовсім недавно, у листопаді 2020 року, Комісія висунула план дій з інтеграції на 2021-2027 роки, в якому викладаються основи політики та практичні кроки, щоб допомогти інтеграції та дозволити мільйонам мігрантів, які на законних підставах проживають у ЄС бути задіяними у сфері освіти, зайнятості, охорони здоров'я та забезпечити себе житлом [63]. План поєднує заходи моніторингу та використання нових цифрових інструментів, а також зусилля щодо розширення участі мігрантів у житті суспільства, розширення можливостей для фінансування ЄС та побудови багатосторонньої координації різних рівнів управління. Існуючі інструменти включають:

- Європейський міграційний форум;

- Європейський веб-сайт з інтеграції;
- Об'єднання з питань європейської інтеграції;
- і нещодавно створену Експертну групу з поглядів мігрантів у сфері міграції, притулку та інтеграції.

Спеціалізовані інструменти фінансування для підтримки національної політики інтеграції були засновані у Фонді притулку, міграції та інтеграції (AMIF) та Європейському соціальному фонді (ESF) [14].

Інші інструменти регулювання міграційних потоків щодо типу міграційних потоків представлені такими основними напрямками:

1. Надання притулку. Загальна європейська система притулку (CEAS) встановлює загальні мінімальні стандарти поводження з прохачами притулку. На практиці поводження з особами, які шукають притулку, неоднакове, та рівень визнання варіюється в залежності від держави-члена. В результаті багато осіб, що шукають притулку, переміщуються в межах ЄС у пошуках кращої країни для подання клопотання, це явище відоме як «shopping asylum». Дублінський регламент 604/2013 визначає держави-члени ЄС відповідальними за розгляд заяви про надання притулку та запобігання тому, щоб прохачі притулку в ЄС «кочували» у пошуках притулку по країнах Євросоюзу, коли заявники надсилають свої заяви про надання притулку в багато держав-членів ЄС, щоб отримати кращу угоду, а не просто країну безпеки або знаходиться в стані, коли жодна держава-член не бере на себе відповідальність за прохача притулку. За замовчуванням (за відсутності сімейних обставин або гуманітарних міркувань) відповідальність несе перша держава-член, до якого звернувся прохач притулку та в якому в нього зняли відбитки пальців. Якщо особа, яка шукає притулку, згодом переїжджає в іншу державу-член, її можна перевести назад у державу, в яку вона приїхала з самого початку. Це правило змусило багатьох критикувати Дублінську постанову за покладання надто великої відповідальності на держави-члени на зовнішніх кордонах ЄС (Італія, Греція, Хорватія та Угорщина) замість розробки системи розподілу тягаря між країнами ЄС. Міграційна криза 2015

року загострила цю проблему і підкреслила необхідність більш ефективного узгодження процедур та стандартів надання притулку. В даний час Рада здійснила масштабну реформу восени 2020 року в рамках нового пакту Комісії з міграції та притулку. У тандемі з Дублінським регламентом діє регламент про систему «Євродак» 603/2013, який служить для порівняння відбитків пальців з метою ефективного застосування першого. Також поряд з ними діють стандартні Директиви про умови, процедури та надання статусу біженця [39].

Варто наголосити й на Директиві 2011/98/EU про єдиний дозвіл, яка встановлює загальну спрощену процедуру для громадян третіх країн, що подають заяву на отримання посвідки на проживання та дозвіл на роботу в державі-члені, а також загальний набір прав, що надаються звичайним іммігрантам. Зрештою, статус громадян третіх країн, які є довгостроковими резидентами Європейського Союзу, як і раніше регулюється Директивою Ради 2003/109/ЄУ з поправками 2011 року, такими, що розширюють сферу її дії на біженців та інших осіб, які користуються міжнародним захистом [45].

2. Політика повернення. Директива 2008/115/EU встановлює чіткі, транспарентні та справедливі правила для повернення мігрантів, які незаконно перебувають на території тієї або іншої держави союзу. У директиві також наголошується на необхідності укладання угод про реадмісію (згода на повернення) та транзиту з третіми країнами з метою повернення нелегалів та співробітництва у боротьбі з торгівлею людьми. Наразі ЄС уклав 18 угод, включаючи Угоду Котону (у рамках взаємовідносин ЄС із 79 країнами Африки, Карибського басейну та Тихого океану), яка також включає положення про повернення нелегальних мігрантів до їхньої країни походження [48]. Європейська рада регулярно наголошує на необхідності посилення політики ЄС щодо повернення, реадмісії та підвищення її ефективності з допомогою повного виконання існуючих угод. Ці угоди пов'язані зі спрощенням візового режиму, мета яких – забезпечити необхідний стимул для переговорів про реадмісію у третій країні без

збільшення нелегальної міграції. За станом на березень 2020 року Комісія також уклала 24 неофіційні угоди про повернення та реадмісію, які викликали різку критику зі сторони парламенту за те, що вони вийшли з-під його контролю, та підняли питання про відповідальність і прозорість [67]. В рамках регулювання нелегального припливу мігрантів, а також метою незаконного ввезення людей, було засновано низку директив щодо питань запобігання торгівлі людьми та захисту її жертв, застосування санкцій роботодавцям, сприяння несанкціонованому в'їзду, транзиту та проживанню з питань укладення фіктивних шлюбів.

Таким чином, аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що міграція – це переміщення людей з одного місця в інше з різними намірами, з різних причин. Довгострокові та зростаючі дані про міграцію та мобільність показують, що міграція значною мірою пов'язана з ширшими глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними перетвореннями, які впливають на необхідність як збору та аналізу статистичних даних про міграційні потоки, так і якісно розробленої системи їх регулювання. Головний висновок у тому, що реалізація принципу вільного пересування людей, як і очікувалося, виявило позитивний та значний вплив на кількість мігрантів усередині ЄС, їх кількість збільшилась у середньому на 28%. Така «зона свободи» зажадала вжиття заходів щодо зміцнення зовнішніх кордонів Європейського Союзу та необхідності розробки комплексних інструментів у міграційній політиці, а також застосування положень обмежувального характеру ЄС та його держави-члени активізують зусилля щодо створення ефективної, гуманітарної та безпечної європейської міграційної політики. Європейська Рада відіграє важливу роль у цих зусиллях, встановлюючи стратегічні пріоритети, напрями дій та надаючи мандати для переговорів з третіми країнами. Вона також приймає законодавство та визначає конкретні програми. ЄС прийняв різні правила та створив структури для управління легальними міграційними потоками щодо:

- осіб, які шукають притулку;

- висококваліфікованих робітників;
- студентів та дослідників;
- сезонних робітників;
- у межах возз'єднання сім'ї.

Щодо інших міграційних потоків, ЄС прийняв:

- загальні правила обробки запитів щодо надання притулку;
- правила про процеси інтеграції;
- угоди про реадмісію для повернення нелегальних мігрантів та боротьби з різними деривативами нелегальної міграції.

Отже, помітною є сильна увага Європейського Союзу щодо питання регулювання міграційних потоків, що ґрунтується на прийнятих директивах з моменту створення Союзу, а також на постійних нововведеннях для покращення системи та адаптації до кризових ситуацій, як міграційна криза і пандемія, і угоди з третіми країнами рамках міжнародного співробітництва.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Особливості динаміки міграційних процесів в ЄС

Ще на початку ХХ ст. уряди більшості європейських країн намагалися всіляко обмежувати наростаючі імміграційні потоки, котрі могли б істотним чином порушити традиційний для їх суспільств расово-етнічний та, відповідно, культурно-цивілізаційний баланс. Однак вже після Першої та особливо Другої світових війн ситуація почала змінюватися. Країни Західної Європи розчинили двері для масової міграції представників своїх колишніх колоній, що експортували дешеву робочу силу та займали саме ті економічні ніші, яких уникали представники корінного населення (хімічної промисловості, комунального господарства, сільського господарства, сфери обслуговування тощо) [4, с. 122]. Однак до 70-80-х років ХХ ст. мігранти традиційно розглядалися як «тимчасові гості» («гастарбайтери»), й на перших етапах політика врегулювання міграційних процесів не ставила своїм завданням соціокультурну адаптацію працівників. Варто вказати, що найшвидші та радикальні зміни в історії європейської міжнародної міграції відбулися за останні п'ятнадцять-двадцять років. Країни Південної Європи перетворилися на центри тяжіння для мігрантів, що прибувають з різних частин континентів, а країни Західної Європи, в свою чергу, знаходяться в пошуку іммігрантів нового типу – більш освічених та таких, які мають відповідні навички, адаптовані до сучасних технологій. Результатом змін стала радикальна трансформація всіх аспектів, прямо чи опосередковано пов'язаних з динамікою міграції, включаючи напрямок та розмір міграційних потоків, міграційну політику, роль різних країн у панорамі континентальної

міграції. У 2019 році Європа та Азія прийняли близько 82 та 84 мільйонів міжнародних мігрантів, що відповідно, становить 61% від загальної світової кількості міжнародних мігрантів (рис. 2.1) [71]. Європа зазнала друге за величиною зростання в період з 2015 року, зі збільшенням на 25 мільйонів міжнародних мігрантів. В же потім слідує Північна Америка (22% від загальної чисельності), Африка – 10%, Латинська Америка та Карибський басейн – 4% Океанія – 3%.

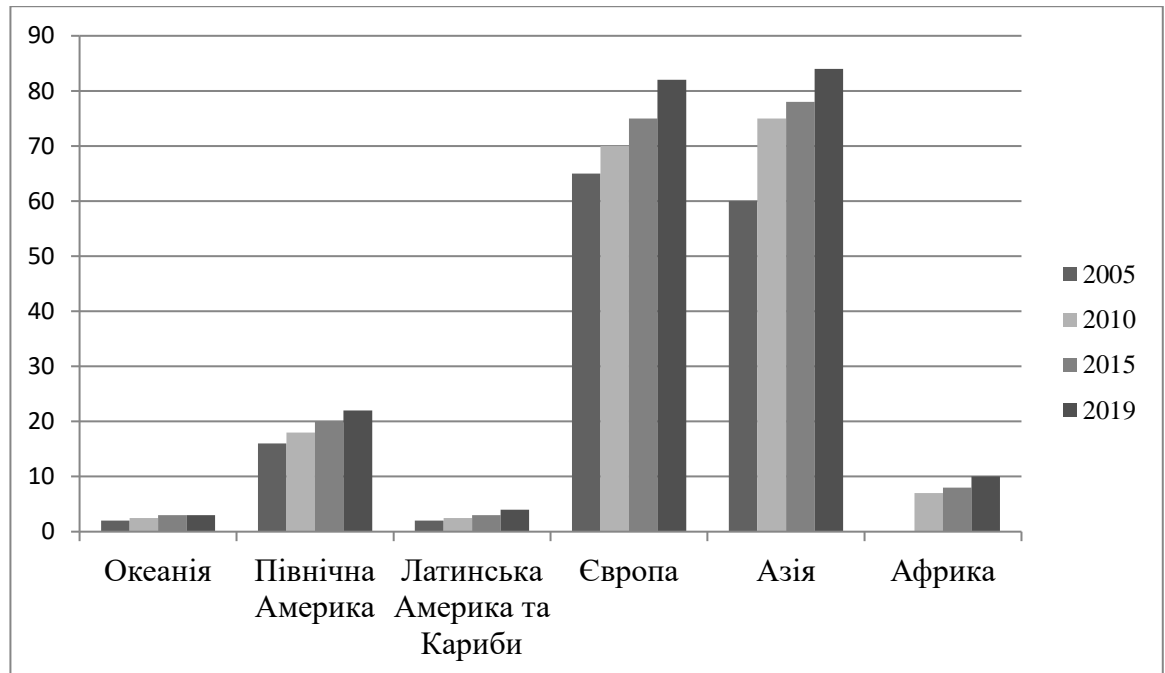

Рис. 2.1. Кількість мігрантів 2005, 2010, 2015, 2019 років

Розглядаючи детальніше міграцію в Європейському Союзі, трохи більше половини мігрантів (42 мільйони) народилися в Європі, але жили в інших країнах регіону; хоча з 2015 року це число лише незначно збільшилося, 1990 року воно було значно нижчим – близько 28 мільйонів (рис. 2.2). Так звані «мігранти до Європи» є мігрантами, які проживають у Європі, але народилися в одному з інших регіонів (наприклад, в Африці чи Азії). До «мігрантів всередині Європи» відносимо мігрантів, що народилися в Європі та проживають за межами своєї країни народження, але все ще в межах Європейського регіону. «Мігрантами з Європи» є люди, що

народилися у Європі та ті, хто проживав за межами регіону (наприклад, на іншому континенті).

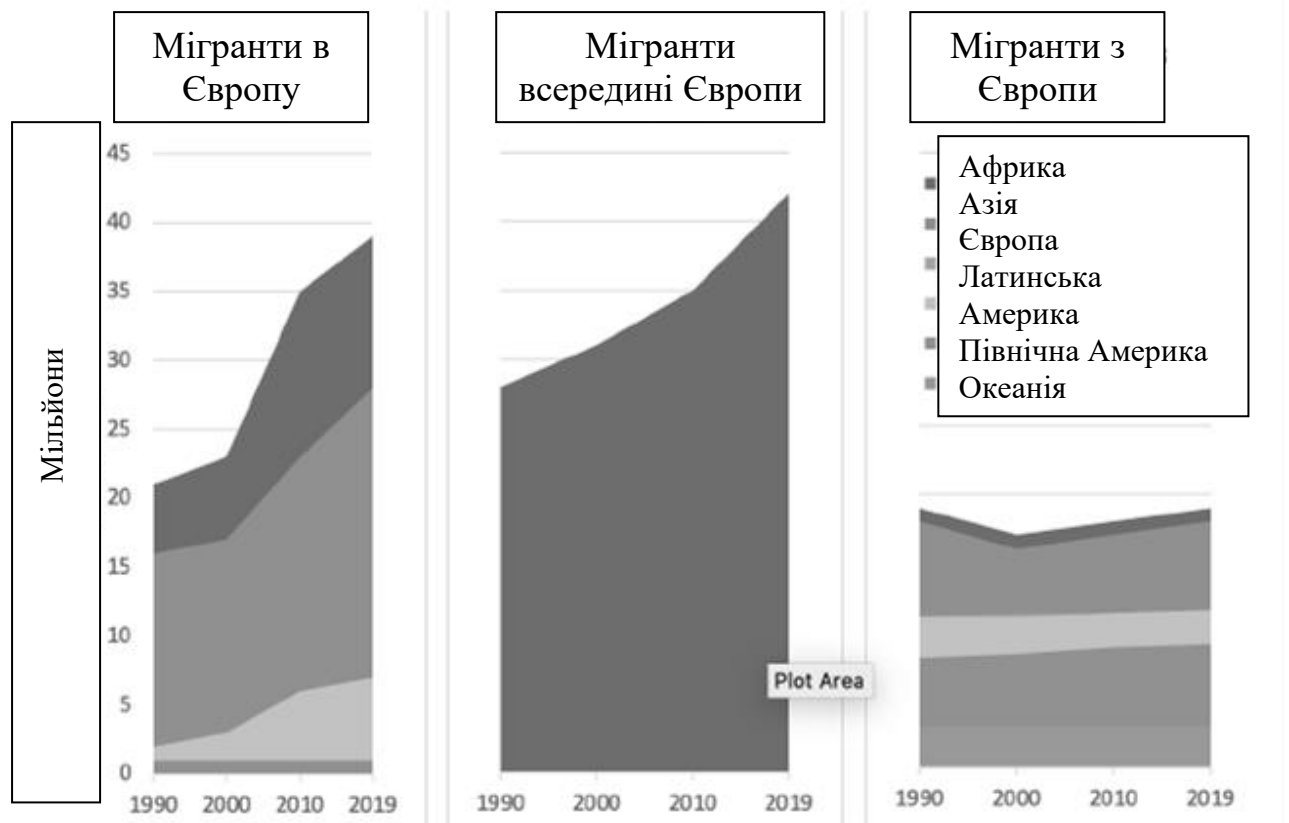

Рис. 2.2. Міграційні процеси в Європі 1990-2019 роки

З 2015 по 2019 рік чисельність неєвропейських мігрантів у Європі збільшилася з понад 35 до приблизно 38 мільйонів. За останнє десятиліття у низці європейських країн відбулися значні зміни в чисельності населення. На малюнку 2.3 представлені топ-20 європейських країн з найбільшою пропорційною зміною чисельності населення з 2009 по 2019 рік [63]. У той час як у деяких країнах, таких як Люксембург, Норвегія та Швейцарія, спостерігалось зростання чисельності населення, в інших, за останні 10 років, відбулося значне скорочення чисельності населення. В Литві, Боснії та Герцеговині та Латвії спостерігалось саме різке скорочення чисельності населення (понад 10%). Для більшості країн Південно-Східної та Східної Європи еміграція (до західної частини), а не імміграція, була ключовою особливістю в останні десятиліття з досить низьким рівнем імміграції проти

інших субрегіонів Європи. За прогнозами, до 2050 року в країнах Європи таких, як Боснія і Герцеговина, Болгарія, Румунія, Молдова станеться дуже значне скорочення населення [22].

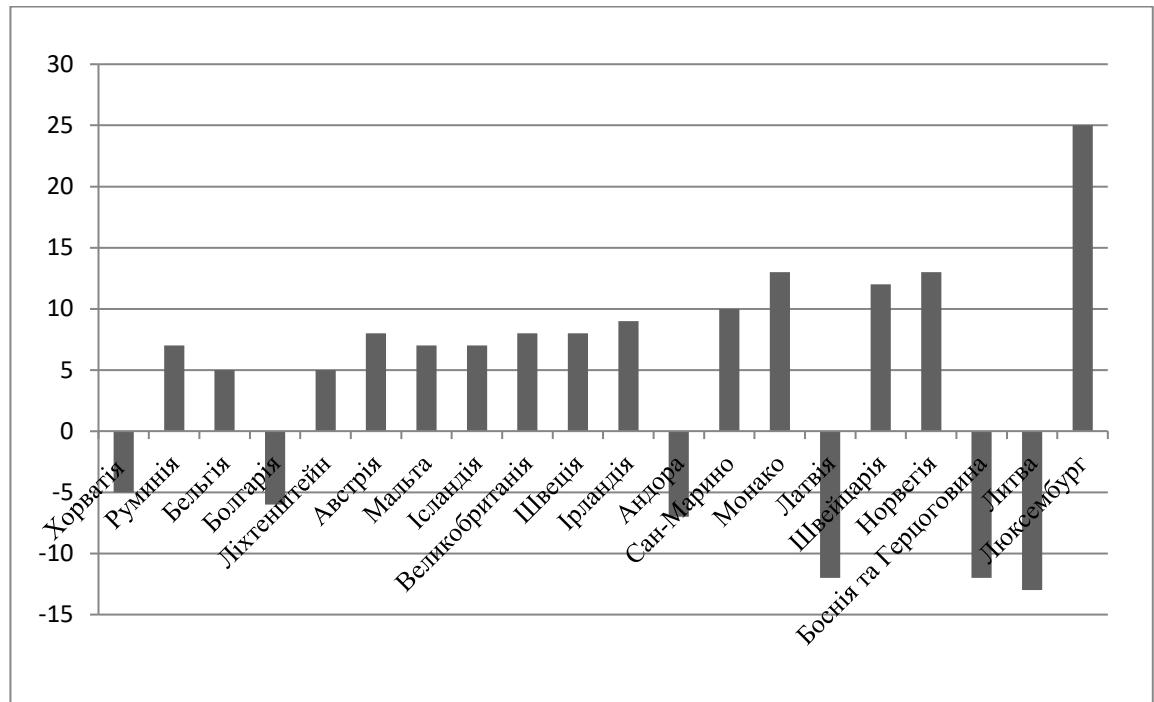

Рис. 2.3. Топ-20 країн із найбільшою пропорційною зміною чисельності населення у Європі за 2009-2019 рр.

Еміграція зі Східної та Південної Європи в основному складається із трудових мігрантів. Висококваліфіковані фахівці, доповнення до населення, що скорочується, створили гостру нестачу робітників у секторах економіки країн Східної Європи. Головною ж причиною переміщення міжнародних мігрантів загалом у Європу в 2019 році стала мета воз'єднання з сім'єю (38%), після йдуть 32% з інших причин, 17% становлять робочі цілі [23].

Варто вказати, що із 20 найбільших міграційних країн регіону Швейцарія мала найвищу частку мігрантів у своєму населенні (29,9%), за нею слідували Швеція (20%), Австрія (19,9%) та Бельгія (17,2%). А Німеччина, Великобританія та Франція лідери за кількістю мігрантів серед населення. Боснія та Герцеговина мала найвищу частку емігрантів порівняно з постійним населенням у 2019 році. Португалія, Болгарія Румунія – дві країни з довгою історією еміграції, також мали високу частку населення.

Крім того, за даними Statista та Міжнародної організації з міграції, чий звіт базується на основі Flow Monitoring Survey, 2020 року в Німеччині був найвищий показник чистої міграції в Європі – понад 543 тисячі осіб, а в Румунії – найнижча з негативним показником чистої міграції майже 74 тисячі осіб. Після Німеччини, Іспанія та Італія займали друге та третє місце за величиною чистої міграції серед країн Європейського Союзу в 2019 році – 498 тисяч та 189 тисяч відповідно. Варто згадати, що міграційні потоки до Європейського Союзу можна розділити за маршрутами, які використовують мігранти з різних частин континентів (табл. 2.1) [65].

Таблиця 2.1

Характеристика основних шляхів нелегальної міграції

Напрямок	Країни
Східний Середземноморський (найпопулярніший)	Близького Сходу та Північної Африки Мігранти: із Сирії, Іраку, Сомалі, Пакистан. Напрямок: до Туреччини та Греції, через Балкани – до Німеччину, Австрії
Центральний Середземноморський	Північної та Східної Африки Мігранти: з Лівії, Судану, Тунісу, Еритреї Напрямок: в Італію та Мальту
Західний Балканський	Македонії до Північної Європи Мігранти: із Сирії, Афганістану та Косово Напрямок: до Німеччини, Австрії
Західний Середземноморський	Північної Африки до Іберійського півострова Мігранти: з Марокко, Алжиру, Західної Сахари Напрямок: до Іспанії, Франції

У 2020 році до Європи морським та наземним транспортом прибуло 96291 мігрантів та біженців за маршрутами Східного, Центрального та Західного Середземномор'я. Це на 25 відсотків менше, ніж у 2019 році, та на 35 відсотків менше, ніж у 2018 році. Це значне зростання збігається з обмеженнями на поїздки та мобільність у країнах ЄС, раніше введеними владою для стримування поширення COVID-19 з кінця лютого 2020 року [56, с. 33-34]. У 2020 році більшість (43%) зареєстрованих осіб прибулих в Іспанію через Західне Середземномор'я. Ще 38 відсотків перетнули Центральне Середземномор'я, досягнувши Італії чи Мальти, а решта 19

відсотків прибутку через Східно-Середземноморський маршрут до Греції та Болгарії. Таким чином, маршрути Східного та Західного Середземномор'я є основними маршрутами мігрантів та біженців, що прямують до Європи морем і сушею [23].

У 2020 року в міграційних дебатах у Європі домінували в основному питання, пов'язані з нелегальною міграцією та притулком. Два набори показників інформують про відповідні події – затримання при перетині кордонів та загальна кількість заяв щодо надання притулку, поданих до ЄС. За даними офіційними даними ООН, більшість мігрантів – вихідці з Сирії (21%), Афганістану (16%) та Венесуели (13%). Пік прохань припав на 2014 та 2015 роки, а в період з 2017-2019 їх кількість впала майже вдвічі [55]. Дані про подання заяв до ЄС свідчать про те, що тільки меншість прохачів притулку раніше були зареєстровані в ЄС, які нелегально прибули на зовнішні кордони. Це різко контрастує із ситуацією на піку кризи біженців, але можливо пояснено двома чинниками. По-перше, нерегулярна міграція перемістилася з морських маршрутів, де зазвичай реєструються ті, що прибувають, на сухопутні маршрути, де це відбувається меншою мірою. По-друге, держави-члени ЄС запроваджують суворішу політику і все більше акцентують увагу на необхідності надання притулку саме в перших країнах притулку в ЄС. Отже, прохачі притулку намагаються уникнути ранньої реєстрації до того, як дістануться бажаного місця призначення.

Три найважливіші країни походження прохачів притулку за останні пару років – Афганістан, Сирія та Ірак – показали зниження у 2019 року. У той же час латиноамериканська криза переміщення населення почала надавати значний вплив на клопотання про надання притулку в ЄС. Загальна кількість клопотань щодо надання притулку, поданих громадянами Колумбії та Венесуели, збільшилося на 176,2% та 89,5% відповідно. Досі майже 90% прохачів притулку з цих двох країн їдуть до Іспанії. За останніми даними, у 2019 році Іспанія отримала загалом 118200 заяв щодо надання притулку, 96% з яких були подані громадянами Латинської Америки. Враховуючи дещо

песимістичні перспективи ситуації в Латинській Америці можна очікувати, що ця тенденція збережеться і в подальшому, а також призведе до збільшення частки вторинних переміщень з Іспанії до інших держав-членів ЄС. Як і в попередні роки, заявки були зосереджені в невеликій кількості держав-членів ЄС. Однак, 74,7% усіх клопотань щодо надання притулку були подані лише у п'яти державах-членах ЄС: Німеччина (25,8%), Франція (17,2%), Іспанія (17%), Греція (8,9%) та Великобританія (6%) [52].

Зупинимося на вказаній інформації дещо детальніше. Німеччина є країною-магнітом для мігрантів упродовж багатьох років і лідирує за всіма показниками міграції. З понад 13 мільйонами мігрантів у 2019 році Німеччина мала саме велике іноземне населення у будь-якій країні Європи; число іммігрантів у країні збільшилося майже на 3 мільйони у період з 2015 по 2019 рік. Найкращі великі групи прибули з Румунії, Польщі, Туреччини, Казахстану та Сирійської Арабської Республіки. В цю цифру входять 60,7% іммігрантів, які мають право вільного переміщення, 10,3% трудових мігрантів, 15,4 % членів сімей [48].

Причина, через яку до Німеччини прагне потрапити настільки великий потік мігрантів полягає в більшій мірі високої якості життя, освіти та безпеки, економічної й політичної стабільності, найнижчим рівнем безробіття в ЄС. Особливістю ситуації у Німеччині є її потреба у висококваліфікованій робочій силі, та гостра демографічна проблема – старіння нації. Тому перед німецьким урядом постало серйозне питання:

по-перше, регулювати демографічний фон нації;
по-друге – вдала інтеграція іммігрантів і підтримка внутрішньокультурної стабільності всередині країни [45].

Впродовж десятиліть Німеччина заявляла, що не є країною імміграції, навіть незважаючи на те, що вона ставала одним із основних напрямів імміграції у світі (поступаючись лише США останніми роками). З початку 2000-х років у Німеччині відбулося глибоке політичне зрушення щодо необхідності визнання свого статусу та перетворення на країну, яка

наголошує на інтеграції та найму кваліфікованих мігрантів. Однак такий підхід до імміграції та іммігрантів пройшов перевірку на тлі масового припливу, який розпочався у 2015 році та викликав жаркі суперечки, що не вщухають й до тепер.

Однак, у 2020 році імміграція значно знизилася, коли внутрішні кордони ЄС було відновлено під час нокдауну [3, с. 44]. Показники імміграції в 2021 році також залежали від рівня поширення пандемії коронавірусу в Німеччині, порівняно з країнами походження та від економічної, політичної ситуації в світі в цілому. Чим швидше світова економіка повернеться на траєкторію зростання, тим швидше збільшиться експорт і, своєю чергою, попит робочої сили. Економічні кризи регулярно призводять до збільшення двосторонньої імміграції. Низка даних про пандемію передбачала, що у Німеччині справи йтимуть набагато краще під час коронавірусної кризи, ніж у багатьох інших країнах ЄС. Варто вказати, що імміграція до Німеччини збільшилася як під час кризи Єврозони, так і в період Brexit, що говорить про те, що криза COVID-19 спричинила додаткову імміграцію, а Закон про кваліфіковану імміграцію, може стимулювати глобальний попит робочої сили [14].

Таким чином, міграція до Німеччини змінюється: імміграція за останні декілька років скоротилася, але все більше і більше людей приїжджають до Німеччини вчитися та працювати. Протягом останнього десятиліття принцип вільного пересування робітників до ЄС або гуманітарні міркування, як правило, були основними причинами імміграції. Ось чому імміграція часто мала лише циклічний вплив на зростання, наприклад, через більш високий попит на житло або вищі державні витрати.

Варто звернути увагу й на досвід Іспанії, як однієї з країн на зовнішньому кордоні Європейського Союзу, насамперед привабливої для мігрантів як країна приїзду, а також транзитної території. Іспанія займає лідерство із населенням іноземного походження близько 6 мільйонів чоловік, і була шостою за популярністю напрямом мігрантів у Європі починаючи з

2019 року. За дуже короткий час Іспанія перетворилася з країни емігрантів, на країну, яка приймає іммігрантів, які шукають у країні ті ж можливості, які не так давно іспанські емігранти шукали за кордоном [29, с. 44].

Зовнішня міграція завжди була в історії Іспанії. Іспанці емігрували до країн Латинської Америки (переважно Аргентину та Венесуелу) та Європи (Франція, Великобританія та Німеччина) для пошуку кращого життя. На відміну від тих, хто іммігрував до Латинської Америки, у емігрантів в інші частини Європи, було багато труднощів зі спробами інтегруватися в чужі культури: незнання мов, житло з поганими умовами, дискримінація на роботі – різниця у заробітній платі з місцевими, низький рівень оплати праці, відсутність профспілок та пільг тощо. Оскільки Іспанія перестала бути країною емігрантів і стала країною їх проживання, може здатися, що еміграції із самої країни вже немає, однак іспанці продовжують емігрувати, але їх причини сильно відрізняються від минулих: зараз це бізнес-поїздки від іспанських підприємств, міжнародні контракти з іноземним капіталом, дослідження та міжнародна співпраця. Багато іспанських компаній мають економічні інтереси в Латинській Америці, США та Європі, й, очевидно, це є свідченням переміщення персоналу в країні [23].

Імміграція змінила соціальну, культурну та етнічну карту Іспанія. Економічний розвиток Іспанії, особливо коли вона приєдналася до Європейського Союзу, очікував на великомасштабні перетворення. Дедалі більше мігрантів натикалися на висунуті корінними жителями звинувачення, що іноземці забирають кращу роботу, погіршують умови праці, породжують кризу, отримують більшу частину соціальної допомоги, руйнують систему охорони здоров'я та збільшують державні витрати, тобто вони одержують більше, ніж вносять. Зіткнувшись із поширенням цього дискурсу, варто пояснити, чому мігранти мають важливе значення для економічного зростання, особливо в умовах кризи, що виникає з коронавірусу, який, без сумніву, впливає на нерівність, бідність і безробіття [33]. Приєднання Іспанії до Європейського Союзу означало великомасштабну трансформацію, що

перетворила її з країни емігрантів на країну іммігрантів. Політика щодо біженців, залучення кваліфікованих працівників та удосконалення системи інтеграції все більше заохочує мобільність у напрямі іспанської території. Важко аналізувати дані за останні роки, оскільки коронавірус та війни дуже сильно спотворили порядок денний та дані, не прогнозовані в умовах пандемії та війни виявилися дуже несподіваними. Однак, роблячи висновок про міграційну політику, більш ніж достатньо даних, щоб класифікувати політику Іспанії як реактивну, з швидким стилем ухвалення рішень. Міграційна політика приділяє пріоритетну увагу не лише аспектам допуску та контролю приїжджих, а й приділяє особливу увагу адаптації та інтеграції прибулих до іспанського суспільства.

Таким чином, в системі міжнародних взаємовідносин і внутрішніх процесів європейських країн функціонує оновлений наднаціональний економічний, соціально-політичний суб'єкт – Європейський Союз. Відповідно, правомірно говорити про спроби побудови погодженої на багатьох рівнях політики в сфері регулювання міграційних потоків. ЄС являє собою унікальний приклад співтовариства, яке від економічної інтеграції динамічно рухається до політичної та соціокультурної. На сьогодні спостерігається подальше зростання масштабів міграції, зміна її характеру, формування нових видів, оскільки міграція перетворюється в гостро конфліктне явище. Однак наявна практика свідчить, що врегулювання міграційної політики в країнах ЄС здебільшого відбувається комплексно, міграційна політика європейських держав намагається оптимально враховувати всі важливі суспільно-політичні, культурні та етнічні цінності, оскільки неврегульованість даної проблеми призводить до загострення міжетнічних та соціальних проблем. Крім того, більшість європейських країн намагаються забезпечити ефективну міграційну політику, яка має відбуватися поступово, оскільки приймаюча країна має допомагати мігрантам, біженцям в питаннях вивчення мови й культури, відкривати доступ до ринків праці, надавати можливість користуватися системами

освіти і охорони здоров'я, захищати від дискримінації тощо. З іншої сторони, іммігранти повинні мати бажання інтегруватися в нове суспільство, поважати його традиції і культуру. Соціокультурні зміни, що породжуються імміграцією, етнічними і релігійними конфліктами, трансформаційними процесами, змушують європейську спільноту шукати найприйнятніші варіанти національної співпраці в межах ЄС.

2.2. Міграційна криза ЄС та її особливості

Європейська міграційна криза, також відома як криза біженців, характеризується великою кількістю людей, що прибувають у Європейський Союз через Середземне море або по суші через Південно-Східну Європу. В березні 2019 року Європейська комісія заявила, що міграційна криза закінчилася, хоча мігранти все ще продовжували прибувати. Криза була частиною картини підвищеної вимушеної міграції в Європу з інших континентів з 2014 р., коли кількість мігрантів за один рік збільшилася в п'ять разів (вагому роль у збільшенні мігрантів відіграли й події 2013-2014 рр. в Україні) [33].

На піку кризи у 2015 році, Верховний комісар ООН у справах біженців зазначає, що понад мільйон біженців і мігрантів, прибули на територію Євросоюзу (90% з них морем) з 10 провідних країн-виробників біженців, трійку лідерів склали сирійці (46,7%), афганці (20,9%) та іракці (9,4%), еритрейці (4%). Біженці з Пакистану, Нігерії, Сомалі, Судану, Гамбії та Малі не перевищували 2 відсотків від загальної кількості [45]. Як було згадано раніше, основний потік мігрантів перебуває на європейський континент через 4 основні маршрути: Східний, Центральний, Західний Середземноморський та Західний Балканський. З мігрантів, прибулих до Європи морем у 2015 році, здебільшого використовували Східний Середземноморський маршрут,

58% становили чоловіки старше 18 років, 17% – жінки старше 18 років, а решта 25% були молодшими за 18 років. Число загиблих або зниклих безвісти в морі виросло до рекордного рівня 2015 року і досягло близько 4000 осіб [53].

Конфлікти в Україні, на Близькому Сході та в Північній частині Африки значною мірою викликали кризу біженців. ООН повідомило, що причиною кризи стали війни в Сирії (2011 – нині) та Іраку, а також тривога в Афганістані та Еритреї. Дії Ісламської держави в Іраку, конфлікт в Ємені, Україні, війна в Афганістані та Сомалі також посилювали кризу. А три відсотки населення Еритреї втекли з тоталітарної держави [71].

Дані країни знаходяться в стані «що породжує біженців», а їхні громадяни вважаються такими, що мають права на статус біженців, яким необхідний міжнародний захист. Найбільша кількість біженців, що біжать до Європи, походять з Сирії. За даними ООН, внаслідок громадянської війни понад 4 мільйонів втекли до Єгипту, Іраку, Йорданії, Лівану та Туреччини (країни, на яких лежить основний тягар кризи біженців). Незаконні перетини кордони ЄС сирійцями склали 78 887 осіб у 2014 році, 594 059 осіб у 2015 році, 88 551 осіб у 2016 році та 19 452 осіб у 2017 році. Сирійці створили діаспори в Данії, Фінляндії, Австрії, Німеччині, Греції, Норвегії, Швеції та Великобританії [2, с. 45-46].

Афганські біженці складають другу за чисельністю групу біженців в світі. Більшість із них мігрували до Туреччини, але після угоди з ЄС про повернення мігрантів, у 2017 році за маршрутом Східного Середземномор'я прибуло на 77% мігрантів менше [12, с. 8].

Міграція з Косова відбувалася поетапно, починаючи з другої половини 20 століття. Спочатку війна, а після породжена бідність країни викликали хвилі міграцій, близько 21 000 у 2014 та 10 000 мігрантів у 2015 році. У той же період виявлених незаконних перетинів кордону ЄС із Косово було 22 069 у 2014 році та 23 793 у 2015 році. У 2015 році стався раптовий сплеск, понад 30 000 нелегалів було спіймано в Угорщині [22]. На рис. 2.4 наведено основні

регіони конфліктів, які призвели до збільшення кількості прохачів притулку у європейському регіоні [63].

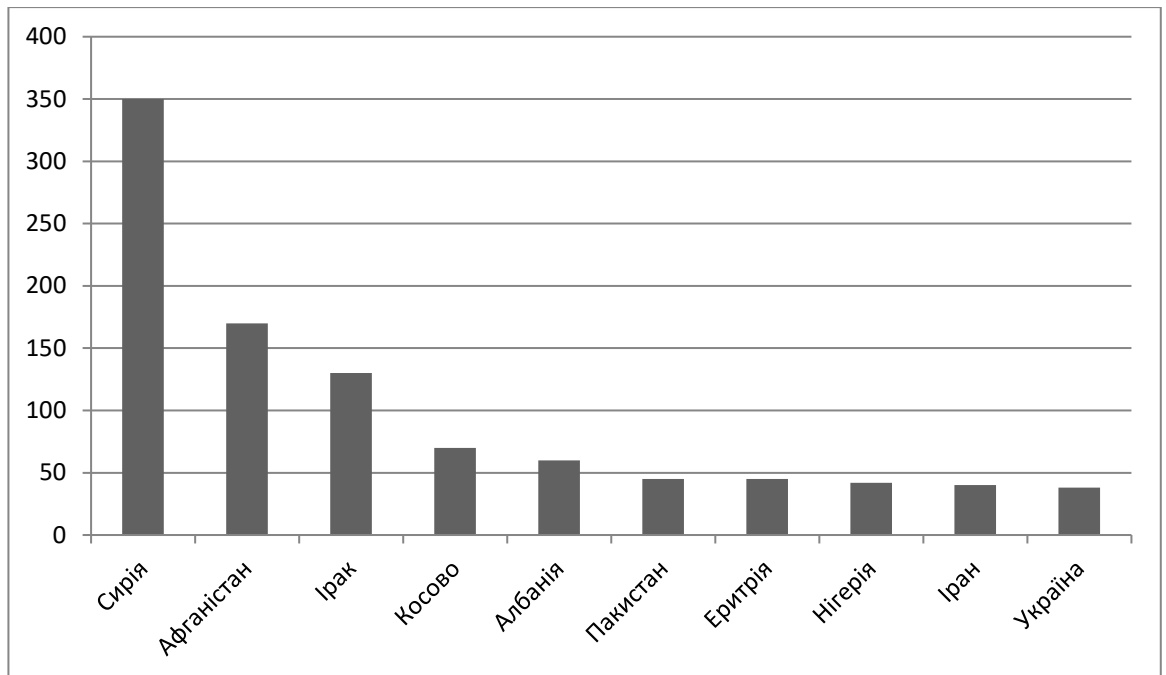

Рис. 2.4. Кількість осіб, що шукали притулку, тис. осіб

Варто зазначити, що багато людей, які переміщуються Європою, рятуючись від бідності, насправді приїжджають із самої Європи. За перші шість місяців 2015 року близько 45% заяв про надання притулку у Німеччині надійшли від балканських країн. Хоча не всі, хто прибуває до Європи клопочуть про надання притулку, однак більшість вдається саме до цього. В 2015 році Німеччина отримала найбільшу кількість клопотань – понад 476000 (тільки офіційно) і прийняла безліч. Хоча у 2015 році у Німеччині було більше всього клопотань, Угорщина мала найвищий відсоток за чисельністю населення (1800 біженців на 100000 місцевого населення). Слідом йде Швеція з показником 1667 на 100000, зважаючи на те, що в середньому по ЄС було 260 [32].

Великий наплив біженців до Європи вимагав мобілізації спільних зусиль, реалізації загальної стратегії, тобто вживання термінових та сміливих заходів для стабілізації ситуації, а потім пошук способу по-справжньому розділити відповідальність у середньостроковій та довгостроковій

перспективі. Європа повинна була виконати свій гуманітарний обов'язок, але також мала охороняти зовнішні кордони та стежити за тим, щоб правила надання притулку використовувалися належним чином та не порушувалися [52].

Однак окремі держави ухвалили власні рішення про те, як діяти під час міграційної кризи. Згідно з Дублінським регламентом ЄС, біженці мали подавати заяву про надання притулку у першій країні, в яку вони в'їхали, проте саме це правило здебільшого ігнорувалося. Німеччина порушила статті Дублінської угоди, призупинивши загальну процедуру щодо сирійських біженців та розпочав розгляд їх заяв сама, незважаючи на те, кордон якої країни біженці перетнули перший. Зміна політики Німеччини спонукала велику кількість мігрантів, особливо після того, як канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила, що «не існує юридичних обмежень кількості біженців». 4 вересня 2015 року Меркель повідомила, що Німеччина прийме тисячі біженців з Угорщини, які були відправлені до австрійського кордону [1, с. 336]. Цим рішенням було зроблено спробу запобігти заворушенням на кордонах Німеччини. В той же час Німеччина значно посилила свою політику надання притулку після початку міграційної кризи, на відміну від інших європейських країн, які не змогли впоратися із зростаючим прибуттям за допомогою встановлених законів та процедур. За допомогою двох пакетів законів про надання притулку, ухвалених у жовтні 2015 року та лютому 2016 року, уряд:

- обмежив пільги, перейшовши від грошових виплат до допомоги в натуральній формі;
- розширив список безпечних країн, включивши в нього Албанію, Косово та Чорногорію та прискорив заявки від їхніх громадян;
- призупинив право возз'єднання з сім'єю [10, с. 7-8].

Інші європейські країни не дотримувалися Дублінської постанови, що вимагає від них обробляти заяви про надання притулку, натомість дозволяючи здійснення великих транзитних переміщень. Німеччина

виступила за більш скоординовану відповідь у масштабах усього ЄС та закликала інші країни активізувати свої дії та впровадити системи квот по всьому ЄС, що дозволила б рівномірно розподіляти кількість біженців, яких приймає кожна держава, з урахуванням розміру та економічної потужності кожної з європейських країн. Але багато європейських лідерів висловили опір або обурення. А напруженість все наростала через непропорційний тягар, який лягав на деякі країни, особливо на країни, куди прибуває більшість мігрантів: Греція, Італія та Угорщина [17, с. 45].

У 2016 році Європейська комісія розпочала реформування Загальноєвропейської системи надання притулку (CEAS), яка спочатку була покликана створити єдину систему надання притулку ЄС, де тягар концентрувався на прикордонних країнах. У спробі створити заходи для розподілу тягаря Європейська комісія встановила мінімальні стандарти надання притулку. Реформа була спрямована на створення справедливої політики щодо осіб, які шукають притулку, та одночасно на створення нової системи, яка могла б впоратися з рядовими та несприятливими проявами міграційного тиску. Кризова ситуація вимагала реформ не лише щодо збереження кордонів, а й щодо координації сил у порятунку людей. Так, італійський уряд заснував операцію «Маре Нострум» – великомасштабну військово-морську операцію, що включала пошук та порятунок мігрантів, а Фронтекс взяв на себе основну відповідальність за пошуково-рятувальні операції, на зразок операції «Тритон» [18, с. 44].

У травні 2015 року Європейський Союз почав нову операцію EU Navfor Med для виявлення та захоплення контрабандистів. Рамкова програма міграційного партнерства, запроваджена у 2016 році, також передбачає ширше переселення мігрантів та альтернативні легальні шляхи міграції. Зусилля ЄС протягом всієї кризи біженців спрямовані на те, щоб змістити відповідальність та юридичні зобов'язання з держав-членів ЄС на країни транзиту та походження [20, с. 120-121]. Прикладом може бути Саміт з питань міграції між європейськими та африканськими лідерами у Валлетті,

результатом якого стало створення Надзвичайного цільового фонду ЄС для сприяння розвитку в Африці в обмін на допомогу африканських країн за умов міграційної кризи.

20 березня 2016 року було підписано угоду між Європейською Союзом та Туреччиною, де ЄС надавав Туреччині 3 мільярди євро протягом двох років в обмін на стримування міграція через Туреччину до Греції, а потім і в ЄС. Згідно з умовами, мігранти, які прибувають до Греції, будуть відправлені назад до Туреччини, якщо вони не подадуть заяву про надання притулку або їхнє клопотання буде відхилено. Також було погоджено, що нелегальні мігранти, які переїхали до Греції з Туреччини, будуть відправлені назад до Туреччини, а замість кожного сирійця, повернутого до Туреччини, один сирієць буде переміщений із Туреччини до ЄС [39].

Безумовно, такого масштабу криза породила низку проблем у Європейському Союзі:

- спочатку більша частина біженців припала на Німеччину (понад 45% клопотань). Саме Німеччина, Угорщина, Швеція та Австрія прийняла більшість, що породило соціальні невдоволення в самому суспільстві, в тому числі ксенофобію та антиісламістські настрої;

- система квот, запропонована Європейською Комісією як «надзвичайний механізм», зустрілася з критикою та невдоволенням країн Східної Європи, наприклад Великобританії та Франції;

- посилення кількості біженців порушило питання про відновлення зовнішніх кордонів з метою захисту, однак такі зміни ставили під загрозу саму угоду про Шенгенську зону;

- з економічного погляду не можна ігнорувати факт, що біженці, особливо нелегальні в короткостроковій перспективі, значно впливають на економічні показники, насамперед – збільшення державних витрат на пільги, витрати на утримання, інтеграцію, депортацію. Також значний обсяг коштів віддано на превентивні заходи, охорону кордонів;

– міграційна криза в Європейському Союзі викликала зростання витрат на подолання кризи і значно відрізнялася від запланованих [44, с. 303-304]. Так, Бюджет Європейського Союзу на подолання кризи біженців та вдосконалення системи управління міграцією у 2014-2020 роках було збільшено з запланованих 8,4 до 14,2 мільярдів, що спричинило також збільшення бюджету практично в 2 рази на майбутній період 2021-2027 років [48].

Варто вказати, що Європарламентом більшістю голосів було ухвалено резолюцію щодо підтримки пропозицій Єврокомісії з перегляду багаторічного бюджету ЄС на 2021-2027 роки, які, зокрема, містять положення щодо утворення спеціального Українського фонду в 50 мільярдів євро [45].

Наразі Європейський Союз є лідером, який з кожним роком приймає дедалі більше мігрантів, що відрізняються цілями та часом перебування. Особливість європейського регіону полягає в тому, що йому завжди була властива висока частка внутрішньорегіональних переміщень, як й у випадку з міграцією із Західної Європи до Східної.

Варто наголосити, що під час кризи головне питання міграційної політики полягало у вирішенні питань надання притулку та запобігання нелегальному міграції, координації зусиль всіх європейських країн. У 2015 році прибуття великої кількості мігрантів і біженців до Європи через Середземне море чинило тиск на загальноєвропейську систему притулку та вплинуло на функціонування Шенгенської зони. Це призвело до тимчасового припинення дії Дублінської системи та запровадження прикордонного контролю кількома державами-членами. Безумовно, такого масштабу криза породила низку проблем у європейському суспільстві:

- нерівномірному розподілу біженців;
- соціальних невдоволеннях;
- критику країн-учасниць щодо введених заходів;
- впливом на обсяги державних витрат [52].

Так на Німеччину як країну призначення припало понад 45% всіх мігрантів. Така тенденція припливу говорила про привабливість Німеччини як країни з високими показниками рівня життя, безпеки. Тоді, міграційна політика Німеччини була спрямована на вирішення демографічної та трудової ситуації в країні, з одного боку, та вдосконалення заходів щодо контролю, стримування та інтеграції мігрантів. Масовий перегляд німецьких законів про міграцію та притулок, а також серйозні зміни у вимогах щодо громадянства дозволили країні більше ефективно вирішувати свої міграційні проблеми. Тому на даний момент, міграційні процеси у Німеччині змінюються: гуманітарна імміграція за останні чотири роки скоротилася, але дедалі більше людей приїжджають до Німеччини вчитися та працювати [55].

Протягом останнього десятиліття принцип вільного пересування робітників до ЄС, як правило, був основною причиною імміграції. Після того, як імміграція досягла свого максимуму в 2015 році, зокрема через велику кількість осіб, які шукали притулку, з приблизно 2,1 мільйонів іммігрантів та чистою міграцією 1,1 мільйонів людей, загальна міграція до Німеччини впала в наступні чотири року. Порівняно з попередніми роками імміграція до Німеччини знизилася на 1,7%, а еміграція зросла на 3,9%. Зараз міграція в Німеччині переважно характеризується імміграцією чи еміграцією до інших європейських країн. Основними іммігрантами виступають громадяни з Румунії, Польщі, Болгарії, України, а близько двох третин усіх емігрантів переїхали з Німеччини в інші європейські країни. Кількість заяв про надання притулку відображає значне скорочення міграції біженців. Але з 2014 року і досі лідерами за запитами притулку стають громадяни Сирії (27,6%), Іраку (9,6%) та громадяни Туреччини (7,6%) [60, р. 161-162].

Іспанія також займає лідерські позиції щодо припливу мігрантів. Приєднання Іспанії до Європейського Союзу означало великомасштабну трансформацію, що перетворила її з країни емігрантів на країну іммігрантів. Спочатку це були іммігранти з Латинської Америки, після – багаті пенсіонери європейці та мігранти із Західної Європи. Іспанія є головними

«воротами» до ЄС для нелегальної імміграції, починаючи з 2008 року, тоді велику частку займали прибулі з Марокко, Сенегалу, Західної Сахари [63]. Приплив нелегальних мігрантів у 2015 році до Іспанії викликав негативні показники міграційного сальдо та приросту, оскільки криза біженців негативно позначилася на соціальному настрої громадян. Будучи першою країною біженців і транзитом до Європи, Іспанія була змушена запроваджувати досить жорстку міграційну політику. Але в той же час, Іспанія віддавала належну увагу політиці інтеграції та найму мігрантів. На даний момент контроль міграційних потоків та боротьба з нелегальною міграцією залишаються пріоритетними завданнями іспанської політики, яку можна характеризувати як реактивну, з увагою не лише на аспекти допуску та контролю, а й інтеграції прибулих до країни. Водночас Іспанія закривала 2020 рік як країна ЄС, яка отримала більше всього клопотань про надання притулку, незважаючи на майже повне обмеження пересування в критичні місяці пандемії, від венесуельців, колумбійців та гондурасців. Пандемія COVID-19 вплинула на міграцію та мобільність людей у європейському регіоні, оскільки країни обмежили міжнародні, транскордонні та внутрішні пересування, щоб мінімізувати поширення та вплив пандемії, про що свідчать несподівані показники за 2020 рік, оскільки пандемія значно скоротила кількість нелегальних прибуття в ЄС за останні місяці, близько 85% [61].

Рекордно низькі цифри в основному пояснюються обмежувальними заходами, введеними як країнами-членами ЄС, так і третіми країнами транзиту та походження. Ковід також вплинув на зайнятість та інтеграцію мігрантів, оскільки закриття територій та заходи соціального дистанціювання вплинули на адміністративні процедури отримання дозволів на проживання, роботу та програми інтеграції. Водночас пандемія підкреслила роль, яку мігранти відіграють у заходах Європи у відповідь на коронавірус, породжуючи позитивні середньострокові ефекти на економічний стан країни. Оскільки у 2020 році імміграція значно знизилася, коли внутрішні кордони

ЄС були відновлені в період блокування, показники імміграції у 2021 році залежали від розвитку пандемії коронавірусу та заходів у відповідь країн Європейського Союзу [23].

Таким чином, можна зробити висновок, що на формування міграційної політики в Європейському Союзі великий вплив здійснила міграційна криза 2015 року. Більшість мігрантів втекла з країн, уражених конфліктами, таких як Сирія, Афганістан, Ірак, Україна до Північної Європи. Тоді в Європі зросла кількість біженців, і міграція почала розглядатися як політична та соціальна проблема. Однак, міграційні тенденції біженців на сучасному етапі розвитку суспільства є невтішними для Європейського Союзу. Щоразу зростання кількості біженців, що перетинають кордони ЄС в пошуках кращого життя, загрожувати безпеці й стабільності європейських країн і спричинятиме кризові явища в європейському середовищі. Процес подолання «міграційної кризи» в ЄС є досить важким і довготривалим, зважаючи на непримиренні позиції держав-членів, але він є досить реальним, варто лише знайти спільну позицію та, що найголовніше, встановити чітку та довгострокову стратегію. Вона повинна передбачати чіткі дії європейців на рік, два, три, п'ять, десять років для того, щоб керівництво могло прогнозувати тенденції міграційних потоків на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу і приймати відповідні рішення. Отже, міграційна політика міцно посідає своє місце у фокусі європейської інтеграції. Однак зважаючи не те, що ключові питання в цій сфері все ще залишаються у компетенції національних урядів, спільна міграційна політика й надалі буде складним процесом узгоджень та компромісів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Основні проблеми та шляхи їх вирішення для міграційної політики ЄС

На сьогодні вже загально визнано, що в європейських дебатах завжди домінували питання регулювання нелегальної міграції та надання притулку, і це тенденція у перспективі не зміниться. У той же час не слід забувати, що існує і інша, більш прихована дискусія, яка у довгостроковій перспективі формуватиме європейську політику. Європа знаходиться в стадії демографічних та економічних перетворень, у тому числі підкріплених епідеміологічною та безпековою ситуацією, які надають поступовий, але безперервний вплив на економічний та політичний стан. Повільний темп реформ міграційної політики у ЄС зберігався через розбіжності з питань солідарності та поділу відповідальності, проте восени 2020 року нова Комісія ясно дала зрозуміти, що міграція буде однією з її абсолютних пріоритетів у проведенні політичних реформ [3, с. 44].

Яскравим прикладом є реформа політики ЄС у сфері міграції та надання притулку та «Новий пакт про міграцію та притулок», на якому варто зупинитися докладніше. Сьогодні Комісія висуває Повідомлення та пакет із 8 документів [5, с. 277]. Пакт встановлює:

- новий підхід щодо надання притулку з попередньою системою відбору та поверненням;
- розглядає питання управління кордонами;

– посилення готовності та реагування на кризу в поєднанні з механізмом солідарності та зовнішніми взаємовідносинами з ключовими країнами походження та транзиту [68].

Останнє включає рекомендацію Комісії розвивати партнерство ЄС із третіми країнами, завершити переговори щодо Директиви про Блакитну карту та розпочати консультації з легальної міграції. Крім того, надає варіанти розвитку кадрового резерву ЄС, який буде служити як широка платформа для міжнародного найму громадян третіх країн [21, с. 34].

Головна мета полягала в створенні «належної єдиної узгодженої міграційної політики», слабкість якої була виявлена в період міграційної кризи. Нова політика декларує прискорення обробки документів на зовнішніх кордонах та замість введення квот для країн-членів, Пакт дозволяє країнам ЄС, які неохоче приймають мігрантів з Італії та Греції, наприклад, (Польща, Угорщина та Австрія) робити свій внесок у міграційну політику, взявши від імені Європейського Союзу зобов'язання повернути мігрантів чи допомагати матеріально-технічною базою організації їх повернення [26, с. 55].

Ця пропозиція показує новий, менш спірний баланс між солідарністю та відповідальністю, намагаючись догодити жорстким державам-членам більшою гнучкістю, враховуючи при цьому потреби «прикордонних» країн. «Гнучкий варіант» означає, що країни, які відмовляються брати на себе відповідальність за мігрантів та прохачів притулку, депортують людей, які мають права на перебування. Можливості для реалізації принципу солідарності через переселення доповнюються схемами «поворотного спонсорства», відповідно до яких одна держава-член зобов'язується підтримувати повернення з іншої держави, включаючи оперативну підтримку, що надається Фронтекс, та застосування механізму координації та ефективної співпраці з третіми країнами у реадмісії. Головна проблема полягає в тому, що робиться ставка на відповідальність держав та їх згоду прийняти біженців, проте тут достатньо, щоб кілька держав не виконали

своїх зобов'язань, та тоді вся ця система «зависне». Деякі європейські країни вже зазнали критики щодо незаконного витіснення мігрантів за зовнішні кордони ЄС [23].

Пропонуючи зворотнє «спонсорство» як альтернативу справжньому переселенню, Комісія ЄС ставить під сумнів принцип солідарності, фактично заміняючи повернення до країн, які відкидають цей принцип. Таким чином, новий пакт наголошує на «поверненні» або депортації тих, хто не має права на притулок у Європейському Союзі. Але ключова проблема в тому, що повернення залежить від співпраці зі сторонніми країнами, що у минулому було перешкодою. Так, співпраця з третіми країнами матиме важливе значення для розширення та реалізації угод про реадмісію, і це буде залежати від встановлення справжнього рівноправного партнерства у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Викликає стурбованість плани ЄС щодо прискорення обробки на зовнішніх межах, що включає розгортання постійного корпусу європейської прикордонної та берегової охорони з січня 2021 року. Нова перевірка на кордоні тепер займає 5 днів, протягом яких буде перевірено здоров'я та прийнято рішення про те, яка країна нести відповідальність за людину. Швидкі процедури на зовнішніх кордонах будуть контрпродуктивними і збільшать систематичну неефективність таких країн, як Греція. Така швидка процедура залишає мігрантам менше гарантій схвалення, що з погляду верховенства закону викликає ряд побоювань, оскільки деякі країни ЄС з поганою репутацією щодо обох процедур надання притулку та забезпечення прийому [30, с. 44].

Так можна бачити, що лідери ЄС прагнули наголосити на «новій системі» та відхід від існуючої системи «Дублін III», але загалом пакт залишається майже подібним. Як і раніше, основна відповідальність за прохачів сховища лежить на країні, в яку вони прибувають першою. Тому можна зробити висновок, що акцент залишається на нелегальній міграції, а не на міграції в цілому. Міграційна політика все ще характеризується

відсутністю єдиної європейської політики надання притулку та міграції, проте впровадження нового пакту хоча б визнає низку структурних слабких місць системи ЄС.

Проте варто зазначити, що у новому Пакті інтеграції приділяється належна увага, що важливо для соціальної згуртованості та динамічної економіки. Хоча уряди несуть основну відповідальність за створення та реалізацію соціальної політики, ЄС відіграє ключову роль у підтримці держав-членів за допомогою фінансування, розробки керівних вказівок та розвитку відповідних партнерств. Пакт містить питання:

- інклюзивної освіти;
- покращення можливостей працевлаштування та визнання навичок, співробітництва для сприяння інтеграції на ринку праці, підтримки бізнесу та обмін передовим досвідом між державами-членами;
- розширення доступу до медичних послуг для мігрантів, інформування про їх права та надання адекватного житла – все це за підтримки фондів ЄС (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд+, Фонд притулку та міграції та Invest EU) [34].

Так, план дій буде реалізовано за рахунок мобілізації фінансування ЄС та створення партнерських взаємовідносин з усіма учасниками: мігрантами, спільнотами що приймають, соціальними та економічними партнерами, громадянським суспільством, місцевою та регіональною владою, а також приватним сектором. Це розширить можливості співтовариств та підтримає їх роль у розробці та реалізації інтеграційних заходів та програм, а також підкреслить їхню відповідальність за участь у житті приймаючих спільнот. Також будуть задіяні цифрові інструменти, що покращить доказову базу, моніторинг результатів, який допоможе в розробленні подальшої політики.

Розглядаючи тенденції розвитку факторів впливу на міграцію останніх років, слід зазначити, що в прогнозі міграції на найближчий рік втеча і вимушене переміщення, як і раніше, становитимуть значну або навіть

зростаючу частку серед міжнародних мігрантів. Економічні наслідки пандемії, війна, конфлікти, бідність та зміна клімату – все це проблеми, які залишаються і які, ймовірно, погіршуватимуться в найближчі роки.

Наступним зовнішнім фактором, що впливає на міграційний порядок денний дня, став COVID-19, який вкотре піддав випробуванню солідарність у ЄС. Хоча основна увага приділялася впливу пандемії на охорону здоров'я та європейську економіку, але, на відміну від кризи, пандемія торкнулася всіх членів і ще більше розділила держави у питанні нелегальної міграції, оскільки під час розробки політики у цій галузі, як і раніше, домінують національні інтереси. В зв'язку з пандемією нелегальні мігранти стали розглядатися як розповсюджувачі, що призвело до введення ще більш обмежувальних заходів у більшості країн-членів ЄС. Обмежувальні заходи, вжиті деякими державами-членами, що включали поновлення внутрішнього прикордонного контролю в Шенгенській зоні для запобігання нелегальним вторинним переміщенням мігрантів із сусідніх держав під приводом захисту здоров'я населення. У деяких державах, таких як Австрія, Данія, Франція, Німеччина та Швеція запровадила прикордонні перевірки [40, с. 22].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до найбільшої, як стверджують в ООН, міграційної кризи з часів Другої світової війни – лише в Європі станом на сьогодні перебуває майже 8 млн. українських біженців. Напередодні зими, атакуючи критичну інфраструктуру, росія намагатиметься створити в Україні суттєву гуманітарну кризу, що спричинить нову хвилю міграції, що як сподіваються в країні-агресорі, викличе розкол ЄС. Як наслідок, країни ЄС вже готуються до такого розвитку подій, зокрема Єврокомісія продовжила тимчасовий захист для громадян України мінімум до березня 2024 року [71].

Зважаючи на вказане варто виділити тенденції останніх років, оскільки ЄС та держави-члени мають слідувати двом паралельним напрямом: вжиття заходів для вирішення короткострокових проблем, і продовження середньої

та довгострокової роботи з реформування всієї європейської системи за такими пунктами:

1. Нелегальна міграція як головна тема європейських дебатів та ситуація в основних країнах походження. Питання нелегальної міграції та надання притулку домінуватимуть у міграційних дебатах, а міграційна ситуація у європейському регіоні формуватиметься розвитком подій у конфліктних зонах Близького та Середнього Сходу та Африки. Крім того, велика криза переміщення населення з України буде все більше позначатися на Європі. Більшість геополітичних прогнозів очікують продовження чи зростання нестабільності саме в цьому регіоні, отже, немає жодних підстав вважати, що міграційний тиск у бік Європи знизиться [44, с. 306].

2. Міграційний шлях Східного Середземномор'я як основна точка доступу. У 2020 р. спостерігалось зрушення маршрутів нелегальної міграції до бік Східного Середземномор'я. Враховуючи ситуацію в основних регіонах походження мігрантів та виходячи з припущення, що угоди про співробітництво укладатимуться на Західному та Центральному Середземноморському маршрутах, Східно-Середземноморський міграційний маршрут став основною точкою доступу до Євросоюзу в 2021-2022 роках та зазнав найбільшого тиску [47, с. 43].

3. Побічні переміщення всередині ЄС. Переміщення прохачів притулку з першої держави-члена, де вони подали свою заяву, в іншу є спільною проблемою для європейської системи. У 2022-2023 роках спостерігався пік звернень громадян, досі близько 90% цих заявок було подано до основних країн ЄС. Враховуючи можливі перспективи загострення війни в Україні та Ізраїлі, вимушена міграція з цих країн до Європи, ймовірно, продовжуватиметься та наростатиме, а насичення ринку праці та житла може призвести до вторинного переміщення громадян до інших держав-членів ЄС.

4. Brexit та статус мігрантів з ЄС та Великобританії. Вільне пересування громадян ЄС та Великобританії припинилося 31 січня 2020 року. Варто вказати, що оскільки у Великій Британії працювала велика

кількість емігрантів, статус працівників ЄС у Великій Британії після Брекситу може перетворитися на розмінну монету в переговорах та викликати додаткові розбіжності між державами-членами ЄС. Таким чином, нова Комісія може зіткнутися з деякими проблемами, пов'язаними із збереженням єдності між усіма державами-членами на міграційну тему цього разу взаємопов'язаної з питаннями правової та трудової міграції в рамках колишнього ЄС 28 [49, с. 129].

5. Полегшення та прискорення інтеграції мігрантів на місцевих ринках праці як важливий крок на шляху до соціальної інтеграції. Наслідки демографічного старіння все більше відчуваються на європейських ринках праці, що потребує розширення можливостей для трудової міграції. Перед європейськими урядами постане завдання провести чіткішу відмінність між кваліфікованою та іншими видами міграції та чіткіше пояснити значущість залучення робітників мігрантів. Розробка загальної стратегії з трудової міграції та мобільності всередині ЄС може коригувати ринок праці та підвищити потенціал довгострокового зростання, в цьому контексті усунення бар'єрів для працевлаштування, економічної ініціативи та переміщення мігрантів має економічний сенс.

6. Житлова ситуація є ще однією ключовою проблемою: відсутність доступного житла може створювати перешкоди для внутрішньої мобільності та заважати мігрантам переїжджати до районів, де попит на робочу силу є високим.

7. Не приділяється належної уваги возз'єднанню сімей (основний компонент легальної міграції до ЄС та одна з груп із найнижчим рівнем зайнятості) та трудової інтеграції членів сім'ї після прибуття до Європи [52]. У багатьох із цих правових аспектів немає спільного підходу, оскільки законодавство варіюється від держави до держави.

8. Переселення осіб, які шукають притулку: поточні Дублінські правила, визначають, яка саме країна відповідає за подання клопотання щодо надання притулку, що лягає несправедливим тягарем на прикордонні країни

ЄС. Наріжним каменем реформи буде перерозподіл осіб, які шукають притулку між державами-членами в залежності від їх населення і економічних показників Але, незважаючи на зусилля Франції та Німеччини, ця ідея була неприйнятною для багатьох європейських урядів, які сприймають систему переселення як тригер нелегальної міграції.

9. Міграційна ситуація у Туреччині та Греції. Обидві країни зіткнулися з зростаючим тиском у 2020 році, пов'язаним з великою кількістю біженців, а також зі збільшенням числа біженців і мігрантів, які перетинають їх території з метою дістатися до Північних та Західних держав-членів ЄС. У 2021 році ЄС мала надати максимально можливу підтримку на всіх рівнях, щоб запобігти перевантаженості Туреччини та Греції та зберегти Угоду ЄС – Туреччина, що внаслідок напруженості в дипломатичних взаємовідносинах між ЄС і Туреччиною, набула важливої політичної ваги.

10. Посилення глобальної ролі ЄС: проект наступного семирічного бюджету пропонує значно більше фінансування для країн-партнерів за межами ЄС у напрямку сталого розвитку, консолідації демократії та викорінення бідності. Але питання про те, чи зможе фінансова підтримка країн походження ефективно стримувати міграцію до Європи, викликає великі суперечки [54, с. 6-7].

Отже, зважаючи на основні тенденції міграційної політики та ситуації ЄС, можна висунути певні рекомендації щодо подальшої реалізації міграційної політики в ЄС:

1. Обмеження нелегальної імміграції до ЄС за умови забезпечення доступу біженців до захисту (як у Європі, так і в регіонах походження) вимагає тісної співпраці не лише між державами-членами ЄС, але і з країнами походження та транзиту.

2. Дотримання прав людини має бути у центрі європейської політики у сфері міграції та притулку, особливо у світі, що пережив корона вірус, а зараз переживає війни. Слід переглянути схему отримання гуманітарних віз до ЄС

з відповідним розгортанням мобільних візових підрозділів у ключових місцях у країнах походження та транзиту.

3. Що стосується трудової міграції, багато країн походження підтримають обмеження незаконної міграції до ЄС лише у тому випадку, якщо держави-члени ЄС запропонують суттєві можливості для легальної міграції та працевлаштування у Європі. Співробітництво у формі партнерства у сфері професійних навичок може у довгостроковій перспективі сприяти зростанню легальної міграції та скорочення нелегальної.

4. Повернення та реінтеграція будуть найбільшими проблемами у наступні роки. Як і раніше відсутні надійні дані про успішність повернення, особливо депортації. Незважаючи на велику кількість домовленостей, співробітництво щодо повернення на практиці часто не є таким ефективним. ЄС має вивчити із країнами походження питання, як зробити процес депортації політично стійким у країнах походження.

5. Початок дії нового Пакту Європейської комісії та реформа «Спільна європейська система притулку» показала, що Дублінська угода все ще не вдосконалена та здебільшого гальмує подальший прогрес, держави мають суттєві розбіжності з приводу здійсненності та масштабів переселення мігрантів [71]. Використання індивідуального підходу та просування окремих законодавчих пропозицій між державами-членами, може допомогти вийти з глухого кута. Тому, зокрема, пропозиції про обов'язкове переселення між країнами-членами ЄС можуть бути замінені добровільною системою допомоги державам-членам, які отримали непропорційно велику кількість мігрантів.

6. Переговори щодо Багаторічної фінансової структури ЄС на 2021-2027 роки (MFF) пропонують важливе вікно для зміцнення фінансової солідарності між державами-членами щодо притулку та міграції. Виділена стаття бюджету, яка компенсує державам-членам за кожного отриманого претендента на притулок, буде одним з ефективних інструментів для більшої солідарності [10, с. 7-8]. У в рамках майбутніх змін можна розглядати

розподіл витрат на управління кордонами та захист біженців між країнами-членами ЄС, а не держави-члена, яка реалізує конкретну дію. Той самий механізм можна використовувати для підтримки добровільного переселення біженців між країнами-членами. Наступна MFF має також посилити додаткове фінансування біженців із країн, що не входять до ЄС, що також виправдано гуманітарними міркуваннями та запобіганням вторинної міграції до Європи.

7. Щоб просунути політику ЄС у сфері притулку та міграції у напрямку більшої солідарності між державами-членами ЄС рекомендується створити механізм моніторингу для збору інформації та експертної оцінки внеску кожної держави-члена у всі елементи політики надання притулку та міграції [14].

8. У наступні роки інтеграція стане критичним викликом усієї Європи. Навіть коли національна політика за умов війни носить обмежувальний характер, сили на користь перерозподілу, інтеграції та законні шляхи в'їзду існували в містах і муніципалітетах по всій Європі. Можливо, настав час розглянути питання про надання більшої кількості фінансових коштів та повноважень містам щодо політики міграції та притулку. Такий спосіб може бути дієвішим, ніж на національному рівні, щодо створення сприятливого середовища для мігрантів. Майбутній бюджет ЄС має посилити роль міст, надавши їм фінансові можливості для вирішення питань інтеграції, на заходи боротьби з расизмом та стимулами для місцевого бізнесу наймати біженців [18, с. 44-45].

Таким чином, міграційна політика – є важливим чинником забезпечення національної безпеки держав ЄС. В рамках міграційної кризи 2015 та 2022 років, більшість європейських країн зіткнулися із загрозою національній та регіональній безпеці. Відсутність необхідного контролю та ліберальність політики ЄС щодо мігрантів та біженців призвели до посилення загроз та змін в їх соціально-економічному житті. Зокрема, продовжує зростати загроза виникнення міжнаціональних конфліктів й

терористичних актів, розвитку екстремізму, погіршення міждержавних взаємовідносин, збільшення економічного навантаження у зв'язку із наданням фінансової допомоги мігрантам та біженцям. Внаслідок війни в Україні та збройних військових конфліктів в країнах Близького Сходу й Африки утворилися великі міграційні потоки, які попрямували до Європи в пошуках прихистку та безпечного життя, що призвело до найбільшої міграційної кризи не лише в Європі, але й в світі з часів Другої світової війни. Необхідність подолати кризу, що виникла, та запобігти повторенню схожих кризових станів в майбутньому потребує тотального перегляду міграційної політики й впровадження абсолютно нових заходів щодо вирішення проблем неконтрольованого потоку мігрантів, зокрема:

- прийняття відповідних нормативно-правових документів щодо обмеження міграційних потоків на загальному європейському рівні;

- уніфікація міграційного законодавства ЄС та національного законодавства держав-членів союзу;

- ухвалення нових нормативно-правових актів на основі нових підходів щодо відповідальності й солідарності в міграційній політиці та політиці надання притулку країнам «першого в'їзду» та інших країн-членів союзу;

- додаткова допомога країнам-членам ЄС в захисті їх національних кордонів;

- налагодження співпраці з країнами походження мігрантів для затримання їхнього руху на території ЄС;

- надання допомоги тим країнам, з яких прибувають мігранти, допомоги для вирішення кризових явищ та станів (наприклад, за допомогою створення відповідного фонду допомоги);

- надання допомоги мігрантам в процесі пошуку житла, працевлаштування, здобуття освіти, отриманні доступу до медичної допомоги тощо;

– запровадження інституту кураторства, відповідно до якого за проблемними мігрантами чи родинами закріплюватимуться фахівці, котрі допомагатимуть долати труднощі на новому місті тощо.

Отже, міграційна політика має значні перспективи щодо розвитку за умов її тотального перегляду й впровадження нових заходів щодо вирішення проблем неконтрольованого потоку мігрантів.

3.2. Досвід країн ЄС як рекомендація для міграційної політики України

Перш ніж виділити рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики в нашій державі, спираючись на досвід ЄС, варто насамперед ознайомитися з показниками міграційних процесів в Україні. З самого початку проголошення незалежності України набували все більшої актуальності трудові міграційні проблеми, оскільки саме вони суттєвим чином впливали на особливості демографічної та соціально-економічної ситуації в Україні. Наша держава помітно поступалася (нажаль, й по сьогодні) більшості сусідніх європейських країн за рівнем та якістю життя населення. Саме ці обставини спонукали до переїзду в інші країни значну частину активного та мобільного населення, переважно молодого віку, котрі вбачали в міграції можливість вирішити власні соціально-економічні питання: підвищення рівня заробітків, можливість комфортного, стабільного життя, безпечного середовища, доступності якісних медичних послуг, досконалих об'єктів соціальної інфраструктури, транспорту, охайних вулиць тощо [23]. Характерною особливістю соціально-економічного розвитку України, на протязі тривалого часу, залишалася щорічна втрата працездатного та ресурсного потенціалу, а саме міграція в інші країни, де були наявними високі стабільні заробітки та якість життя населення.

Однак ситуація почала змінюватися в 2013-2014 роках. За офіційними даними ДМСУ, кількість осіб на обліку імігрантів в Україні починаючи з 2014 до 2020 року зросла на 40640 осіб, щорічно зростаючи з 2016 року на майже 10 тисяч осіб. Невелике «падіння» відбулося з 2014 по 2015 рік, що пояснюється військовим конфліктом на сході країни (рис. 3.1) [37].

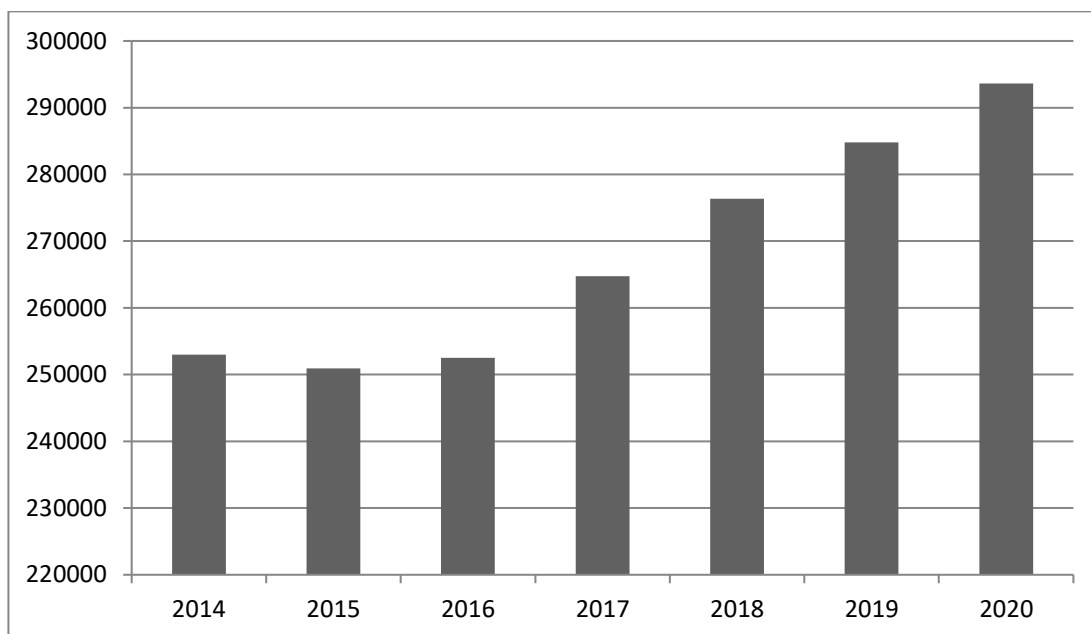

Рис. 3.1. Кількість осіб на обліку імігрантів в Україні у 2014-2020 роках

Варто також вказати, що починаючи з 2000 року відбувається зменшення кількості виданих дозволів на іміграцію, без яких неможливо отримати постійний чи тимчасовий дозвіл на проживання. Як наслідок, з 2000 по 2020 рік кількість вказаних дозволів скоротилась з 25000 на рік до всього лиш 12000, в основному внаслідок поширення пандемії COVID-19 та вторгненням російської федерації. До повномасштабного вторгнення кількість міжнародних мігрантів становила приблизно 11,4% населення, при цьому на постійній основі в Україні проживало лише 0,7% [37].

Суттєве погіршення ситуації відбулося з початком повномасштабного вторгнення росії, що змусило мільйони українців покинути власні домівки в пошуках безпеки всередині країни або за її межами (табл. 3.1) [23]. Водночас, поки все ще триває війна, темпи міграції залишаються високими. Вже зараз

одним із ключових питань на порядку денному є політична реінтеграція громадян України, які знайшли тимчасовий притулок за кордоном. Міжнародна спільнота, приймаючі країни та український уряд мають вже створити політики щодо інтеграції українців до стратегії відбудови України та залучення до післявоєнного суспільно-політичного життя [71].

Таблиця 3.1

Кількість громадян України, які перебувають за кордоном

Країна	Кількість громадян України, які перебувають за кордоном (станом на 01.02.2023)	Кількість громадян України, які перебувають на консульському обліку (станом на 12.12.2022)
Польща	1 786 000	67 000
Німеччина	1 200 000	101 416
США	894 665	42 336
Чехія	631 705	інформація відсутня (не охоплювалася запитом)
Італія	400023	інформація відсутня
Канада	311 351	5 060
Іспанія	270 000	інформація відсутня
Ізраїль	220 000	інформація відсутня
Угорщина	175 500	7 195
Молдова	158 613	68 699
Словаччина	148 678	9 377
Франція	147 253	інформація відсутня
Велика Британія	140 300	інформація відсутня
Румунія	126 165	931
Греція	100 942	інформація відсутня
Австрія	97 002	інформація відсутня
Нідерланди	95 000	інформація відсутня
Португалія	87 250	інформація відсутня
Естонія	74 980	5 503
Литва	61 487	36 874
Латвія	34 531	1 906
Грузія	31 398	інформація відсутня
Інші країни	796 184	102 295
Всього	7 989 027	448 592

Наявна різниця в даних обумовлена тим, що взяття на консульський облік громадян України, котрі проживають за межами України, носить

переважно добровільний та необов'язковий (за кількома винятками) характер. При цьому варто звернути увагу на те, що 30 грудня 2022 року Кабінетом Міністрів України нормами Постанови № 1487 було затверджено «Правила військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів», де було встановлено загальний обов'язок для призовників, військовозобов'язаних та резервістів щодо перебування на військовому обліку в разі вибуття за межі держави на строк більше трьох місяців – за місцем консульського обліку в закордонних дипломатичних установах України [42]. Втім, на сьогодні практика використання цієї вимоги є відсутньою, тому оцінити її дієвість практично неможливо.

Аналізуючи наведені цифри, можна зробити висновок, що показники міграції вражають щодо чисельності населення, а також можна помітити тенденцію збільшення еміграції, про що свідчить збільшення коефіцієнта вибуття більш ніж у 2 рази та скорочення коефіцієнта ефективності міграційного обороту. За офіційними даними, більше половини минулорічних мігрантів віддали перевагу країнам ЄС, а решта виїхала за його межі.

Варто також вказати, що вагома частина мігрантів – це трудові мігранти. Однак, у 2020 року введені багатьма державами карантинні заходи відбилися й на трудовій міграції, про що також свідчать офіційні дані [37]. Результати показують, що світова пандемія також є негативною та позначилася на вітчизняних громадянах, які працюють за кордоном, майже вп'ятеро менше українців виїхали за кордон на заробітки за перше півріччя 2020 року, порівняно з аналогічним періодом попереднього.

Показники міграції є значущими для визначення ситуації в країні, оскільки це й відсутність економічного розвитку, політична нестабільність, серйозні кліматичні зміни. В нашій країні міграція не несла значної загрози для демографічної безпеки, оскільки відповідно до офіційних даних, щорічно позитивне сальдо міграції викликало певне зростання чисельності населення.

Однак у структурі міграційного приросту майже кожен четвертий мігрант старший за працездатний вік, водночас серед емігрантів висока частка молоді з вищою освітою, що характеризує міграційну ситуацію в Україні як «відплив мізків», а події 2022 року посилили потік емігрантів у рази, незважаючи на встановлені обмеження [8, с. 120].

В розвитку міграційних процесів у найближчі роки поки що проглядається масштабна еміграція, оскільки наміри щодо переїзду найближчим часом висловлює найважливіша з економічного погляду частина населення – це масштабний відтік молодих фахівців, людей з незакінченою вищою освітою, робітничих професій з охорони здоров'я та ІТ, жінок «дітородного віку», молодих сімей – усіх тих, хто формує економіку та соціальну стабільність країни.

Варто наголосити, до традиційно високий інтерес українці виявляють до Польщі, яка заявила про свою готовність прийняти у себе українських біженців та мігрантів. Литва, Естонія та Латвія також запропонували свою допомогу при переїзді, але інтерес до них суттєво нижчий. Крім того, після зняття обмежень у зв'язку з епідеміологічною обстановкою посилилася трудова еміграція до сусідніх країн, яка може призвести до помітного дефіциту на внутрішньому ринку праці за окремими професіями. Однак у довгостроковій перспективі можна розглядати рееміграцію і навіть репатріацію частини українців, які проживають за кордоном, особливо тих, хто залишив межі країни з політичних причин.

Очевидно, що ідентична політика для країн ЄС та України не буде ефективною у зв'язку з різним характером міграційних тенденцій, тому повністю переймати особливості міграційної політики інших країн не варто. Однак корисно проаналізувати досвід і вже з урахуванням соціально-економічної ситуації в країні, розробити власний вектор міграційної політики. Аналіз міграційної політики Європейського Союзу та механізмів регулювання міжнародної міграції в Україні виділяє корисність обліку

досвіду держав-членів ЄС щодо оптимізації міграційної політики в нашій державі для позитивного ефекту та уникнення подібних проблем.

На сучасному етапі головну роль в управлінні міграційними процесами відіграє Державна міграційна служба, що взаємодіє з іншими міністерствами та державними органами [11, с. 9]. Основним документом, що регламентує міграційну політику, є Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року [43]. Варто зауважити, що основні напрямки діяльності в межах прийнятої Стратегії спрямовані на міграційний приріст, однак немає чіткої політики боротьби з «витоком мізків» і повернення мігрантів, що, на сьогодні, надзвичайно актуально [48]. Тому, незважаючи на вживані заходи щодо регулювання міграційних потоків, чинна міграційна політика та законодавство у цій сфері залишаються нечіткими і, отже, недостатньо ефективними.

Як спільні заходи щодо вдосконалення системи міграційної політики варто виділити такі сфери роботи:

- проведення комплексного та системного аудиту міграційної політики;
- створення окремого міжвідомчого інституту з питань оцінки ефективності та регулювання міграційної політики;
- розробка концепції міграційної політики, орієнтованої на розвиток ринку праці та системи освіти, з урахуванням розвитку європейської міграційної системи [63].

На підставі наведеного вище аналізу міграційної політики в нашій державі система регулювання міграційних процесів потребує наступних ґрунтовних дій:

- розробки єдиного документа, в якому будуть визначені цілі та конкретні заходи щодо питань міграційних процесів;
- створення окремого єдиного інституту з питань міграції та її регулювання;

- проведення міграційної політики, спрямованої на збереження демографічного та трудового потенціалу країни;
- вжиття заходів, спрямованих на зниження потоків нелегальної міграції;
- залучення фінансової допомоги міжнародних об'єднань та країн-донорів та розвиток співробітництва та обміну досвідом на міжнародному рівні;
- створення єдиної інформаційної системи щодо питань міграції шляхом об'єднання відомчих автономних інформаційних систем;
- розробка процедур залучення кваліфікованих працівників за затребуваними професіями та встановлення більш жорстких бар'єрів під час найму тимчасових трудових мігрантів для виконання низько кваліфікованих робіт;
- імплементація ключових міжнародних норм, що забезпечують дотримання прав мігрантів [23].

Розглянувши міграційну політику Європейського Союзу, можна запропонувати такі конкретні рекомендації для України. По-перше, державі необхідно розробити нову консолідовану національну стратегію у сфері міграції (наприклад, у вигляді Концепції національної міграційної політики), що відповідатиме існуючій ситуації, міжнародним стандартам й передовій практиці та слугуватиме базовим інструментом розроблення державної міграційної програми, здатної позитивно вплинути на міграційну ситуацію в Україні.

По-друге, необхідне подальше вдосконалення національного законодавства щодо міграції з метою усунення існуючих прогалин. Зокрема, це стосується перегляду норм адміністративного та кримінального законодавства у сфері боротьби із нелегальною міграцією.

По-третє, є необхідність загалом підвищення технічної оснащеності органів контролю та зміцнення національної безпеки України шляхом посилення прикордонного контролю за рахунок використання передових

технологій прикордонного контролю, в тому числі з використанням сучасного обладнання, а також удосконалення існуючих баз даних шляхом повторного аналізу даних про мігрантів.

По-четверте, відсутність об'єктивної міграційної статистики в Україні, яка могла б бути використана як основа для визначення національної міграційної політики, є однією з ключових проблем, що вимагають вирішення найближчим часом.

По-п'яте, для підвищення ефективності прикордонного нагляду має бути розроблено та впроваджено концепцію інтегрованого управління кордонами, що передбачає тісне співробітництво та чіткий розподіл обов'язків між усіма відомствами, які займаються управлінням державних кордонів.

По-шосте, варто наголосити на необхідності посилення уваги відповідних структур у галузі прав мігрантів, щодо їх уразливості та потенційної належності до груп ризику: жертви торгівлі людьми, біженці, які не супроводжуються неповнолітніми, особи з обмеженими можливостями тощо. Підвищення кваліфікації та знань представників державних, недержавних та міжнародних організацій у сфері примусової міграції (включаючи такі питання, як торгівля людьми, гендерне та сексуальне насильство) також необхідно.

Ще однією серйозною проблемою, з якою зіткнулася Україна, є відсутність коштів на розміщення нелегальних мігрантів [49, с. 130]. В зв'язку з цим є необхідність створення центрів, що відповідатимуть основним міжнародним стандартам розміщення мігрантів та удосконалити механізм надання послуг перекладу, необхідного для процедури захисту, зокрема під час розгляду заяв про надання статусу біженця чи додаткового захисту в нашій державі.

Крім того, необхідний розвиток міжнародного співробітництва з метою залучення міжнародної фінансової та експертної підтримки, включаючи ознайомлення української сторони з найкращими міжнародними практиками

у сфері контролю. Особливо актуальним у зв'язку з цим було б співробітництво з міжнародними та регіональними правоохоронними органами, такими як Європол та Фронтекс, які мають значний практичний досвід у галузі боротьби з незаконною міграцією та транснаціональною організованою злочинністю, такою як торгівля людьми та контрабанда [71].

З метою забезпечення готовності України, в тому числі до надзвичайних ситуацій щодо припливу іноземців, які потребують захисту, потрібно більше чітко визначити коло обов'язків організацій, що працюють із цією категорією мігрантів, у тому числі органів, відповідальних за державну реєстрацію, медичний огляд та ідентифікацію особи.

Організація роботи з мігрантами в Україні має й надалі удосконалюватись як у галузі створення відповідної нормативної бази, так і через ефективну законодавчу практику, поруч із створенням ефективної системи міжвідомчої координації між різними урядовими, міжнародними та неурядовими організаціями. Існує необхідність вивчення питання розробки цільових програм інтеграції мігрантів у суспільство, формування позитивного відношення суспільства до вимушених мігрантів, а також щодо реінтеграції громадян, що повертаються.

Виходячи з досвіду ЄС для нашої держави, можна виділити важливість створення спеціалізованої міжвідомчої групи з питань міграції та розвитку, наприклад, при Кабінеті Міністрів України із залученням експертних знань відповідних міжнародних та громадських організацій з метою більш ефективної реалізації міграційних положень Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року [52]. У зв'язку з цим вкрай важливим зміцнювати міжнародне співробітництво між Україною та іншими країнами в галузі міграції та розвитку й залучати міжнародні ресурси для досягнення цілей сталого розвитку, пов'язаних з міграцією, вивчати та обмінюватися досвідом у цій галузі, брати участь у різноманітних програмах партнерства в галузі мобільності, а також просувати різні ініціативи в галузі міграції та розвитку у міжнародних проектах.

Враховуючи той факт, що останніми роками міграція набуває все більшого значення для нашої держави, розробка національної стратегії має бути заснована на зацікавленості країни у залученні кваліфікованої робочої сили та пріоритетному використанні національних людських ресурсів. Необхідно розробити та впровадити заходи, що стимулюють економічне зростання, що запобігатиме відпливу висококваліфікованих кадрів за кордон. Необхідно розробляти ефективну модель трудових взаємовідносин, систему стимулів та мотивацій, грантів та стипендій. Це сприятиме зниженню плинності кадрів, а також стимулюватиме зворотну трудову міграцію.

Також Україні необхідно вдосконалення процесу збору статистичної інформації про міграцію та її подальшого переходу на електронний формат, а також створення консолідованої сегрегованої бази даних та використання єдиних методологічних підходів при заповненні міграційної документації всіма зацікавленими відомствами. Багато мігрантів вважають за краще возити готівку до нашої держави, минаючи в такий спосіб банківську систему [53]. У цьому необхідно вивчення системи грошових переказів до України від трудових мігрантів, які працюють за кордоном, підвищення її прозорості та розширення можливостей їх обліку та накопичення. У той же час можна відзначити важливість зниження банківських зборів за грошові перекази та сприяння використанню грошових переказів трудящими-мігрантами для стимулювання місцевого підприємництва та регіонального розвитку в країні.

Держава повинна зміцнити потенціал місцевих органів влади та розширити їх участь у розробці та реалізації регіональних програм з економічними можливостями грошових переказів мігрантів та боротьбі з нерівномірністю розміщення трудових ресурсів та низькою мобільністю. Цей захід створить сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій у регіони, сприятиме територіальній мобільності робочої сили та активізації економічної активності громадян на ринку праці.

Отже, акцент у міграційній політиці слід робити на формуванні комплексу взаємоузгоджених заходів, що здійснюються державою та спрямованих на створення умов, сприятливих як для громадян щодо реалізації свого потенціалу, так і для мігрантів, що прибувають. Багато уваги варто приділити процесам стимулювання повернення та запобігання «витоку мізків», що тісно взаємопов'язане з рівнем розвитку країни [67]. Успішність соціально-економічного розвитку України (особливо після перемоги у війні) в свою чергу, на сьогодні багато в чому залежить від того, чи зможе країна перейти до інноваційного шляху розвитку та стабільності політичної ситуації.

Таким чином, аналіз тенденцій та наступних рекомендацій щодо вдосконалення міграційної політики ЄС та України виявили деякі загальні рекомендації, проте очевидно, що ідентична політика для країн ЄС та нашої держави не буде ефективною у зв'язку з різним родом міграційних тенденцій та соціально-економічної ситуації, тому повністю переймати особливості міграційної політики інших європейських країн не варто. Однак для більшості європейських країн, на сьогодні, важливий акцент має робитися саме на подальше врегулювання міграції з відповідним приділенням особливої уваги обмеженням нелегальної імміграції разом із дотриманням прав людини, що вимагає тісної співпраці не тільки між державами-членами ЄС, але й країнами походження та транзиту. Співробітництво у формі партнерства у сфері професійних навичок може у довгостроковій перспективі сприяти зростанню легальної міграції та скороченню нелегальної, а також регулюванню демографічної проблеми. Обов'язковим є питання та необхідність повернення та реінтеграції, особливо процесу політично стійкої депортації в країнах походження. В Україні за період останніх років видно проблеми еміграції та витоку соціально-економічної, значущої частини населення, а наслідки ведення війни в Україні відбилися не лише на економіці країни, а й на міграційних процесах, що сформує базу для демографічного та економічного розвитку країни на кілька наступних

десятиліть. Наша держава, яка довгий час декларувала міграційний приріст, а міграційна політика була спрямована на залучення висококваліфікованих трудових ресурсів та скорочення еміграції молоді, змушена буде переглянути підходи до регулювання міграції в період повоєнної відбудови. Тому один з основних акцентів має зміститися насамперед на скорочення довгострокової еміграції шляхом найбільш масштабних політичних реформ. Спільними рекомендаціями для Євросоюзу та України є подальший розвиток та збереження елементів індивідуального підходу та просування окремих законодавчих пропозицій між державами-членами ЄС та відповідними інститутами в Україні, збільшення фінансової подушки у бюджеті для регулювання міграції, а також міжнародне співробітництво в сфері обміну досвідом. Обов'язковим є створення механізму моніторингу для збору інформації та експертної оцінки вкладу у всі елементи міграційної політики. А також солідарне питання інтеграції та повернення як процес покращення соціальної та економічної ситуації всередині країн.

ВИСНОВКИ

Сучасні проблеми, взаємопов'язані з імміграцією, впродовж останніх років залишаються чи не найвагомішими для Європейського Союзу, оскільки міжнародна міграція – це явище багатокomпонентне за формою й змістом, зумовлене різноманітними чинниками і може створити цілий спектр ефектів для країни-реципієнта. Формування загальної міграційної політики ЄС не означає здійснення єдиного зведення ідентичних для всіх країн правил, вона лише закликає дотримуватися загальноновстановлених меж, цілей та принципів на основі солідарності. З історичної точки зору, концепція солідарності в політиці ЄС щодо надання притулку має бути взаємопов'язана не з прийомом біженців, а скоріше із спільними зусиллями щодо запобігання трансформаційним загрозам статус-кво. Не варто вважати, що війна в Україні призведе до зміни загального підходу держав-членів ЄС щодо міграції й притулку біженцям. Однак, враховуючи, що конфлікт уже призвів до радикальних змін у складних політичних сферах, таких як оборона, він також може спровокувати й нові продуктивні дебати щодо міграції та її регулювання. Верховний комісар у справах біженців Ф. Гранді наголошує, що в останнє десятиліття щороку кількість біженців лише зростає. Він заявив, що міжнародній спільноті необхідно об'єднати всі зусилля і зробити все можливе, щоб нівелювати цю тенденцію та запобігти подальшим конфліктам.

В ході написання магістерської роботи було отримано відповідні висновки:

1. Сучасна міграція – є явищем переміщення населення, пов'язаним із зміною місця проживання внаслідок виникнення та наростання різноманітних загроз. Міграційні процеси розглядаються не лише в якості простого механічного пересування людей, а й складного суспільного процесу, що зачіпає багато сторін сучасного соціально-економічного життя,

викликаний різними причинами та здійснюваний з різними цілями та періодом часу. Класифікація наукових концепцій і підходів щодо вивчення міграцій та міграційних процесів дає змогу зробити такі висновки:

– важливим науковим напрямом є розроблення понятійного апарату таких категорій, як «міграція» і «міграційний процес», які сьогодні все більше набувають саме універсального, загальноприйнятого характеру і в широкому сенсі ототожнюються з поняттям міграційного руху;

– міграція як процес є об'єктом вивчення цілої низки наук, аналіз яких передбачає наявність системності та комплексності щодо вивчення зовнішніх та внутрішніх переміщень в межах різних адміністративно-територіальних утворень незважаючи на причини та чинників, що їх зумовлюють, з метою набуття нового правового статусу;

– міграцію як процес варто сприймати в контексті сукупності окремих подій переміщення населення, взаємопов'язаних з їх соціальними аспектами, які обумовлюють об'єктивно неминучі чи суб'єктивно виникаючі взаємовідносини у всіх сферах соціального життя;

– міграція як процес визначає особливості територіального переміщення людей, при цьому мається на увазі їх переміщення в фізичному, а не в соціально-економічному або правовому просторі. Вказана ознака є відображенням сутності міграції – територіального переміщення людей, пов'язаного з пошуком кращих умов життя (у вузькому сенсі).

Як наслідок, поняття «міграції», на сьогодні не зважаючи на нагальну потребу, не має загальноприйнятого підходу та одностайного розуміння. А з моменту його першого використання в науковому середовищі, його трактування поглибилося та розширилося зважаючи на сфери охоплення, що пояснюється тим фактом, що більшість науковців та дослідників, котрі вивчають міграції, поняття визначаються їх власними характеристиками.

– охарактеризувати систему міграційної політики Європейського Союзу;

2. Європейський Союз зараз відчуває вагомі наслідки організаційно-правових прогалин, які не вдалося вирішити створенням Шенгенської системи, а також наслідки суперечностей між державами в процесі пошуку консенсусу щодо міграційного регулювання. З одного боку, право особи на вільний вибір місця проживання – є однією з цінностей Європейського Союзу, що не може бути обмежена в демократичному суспільстві, а з іншого боку, дотримання вказаної цінності сьогодні суперечить встановленим можливостям й бажанням країн-членів ЄС приймати біженців і мігрантів, особливо представників іншої культури та етики ставлення до праці. Викладені тенденції дозволяють зробити такі висновки та припущення:

- депопуляція представників західного світу та розбавлення населення ЄС вихідцями з інших цивілізаційних світів поступово приводить до радикальної зміни національного складу та відповідної соціокультурної трансформації країн Євросоюзу;

- практично всі провідні країни ЄС здійснюють перехід до політики мультикультуралістичної моделі міграції, що передбачає практично повну й повсюдну відмову від політики асиміляції (принаймні від її явних форм). Як наслідок, на території ЄС зростає роль неасимільованих анклавів представників незахідних цивілізацій, які ігнорують цінності корінного населення європейських країн;

- помітне збільшення кількості іммігрантів та посилення їх ролі в суспільному житті країн ЄС сприяє зростанню праворадикальних настроїв серед корінного населення та збільшує політичну вагу ультранаціоналістичних політичних сил.

- по мірі збільшення кількості іммігрантів на території ЄС зростає вірогідність виникнення політичних партій, орієнтованих на натуралізованих іммігрантів, що також сприятиме радикалізації політичних систем;

- недосконалість квотного підходу, норми якого суперечить базовим засадам свободи вибору проживання – добровільності з боку самих мігрантів. На практиці виявилось, що більшість біженців з Африки та Близького Сходу

(а сьогодні й з України) бажають отримати притулок або дозвіл на проживання суто в Німеччині, Швеції або Британії, а решта країн слугують для них лише транзитними зонами.

– урядами країн ЄС не запропоновано чіткого бачення корекції міграційної політики з метою пом'якшення негативних наслідків впливу масштабної міграції на політичне життя приймаючих країн, зокрема, зниження рівня радикалізації публічного дискурсу європейських партійно-політичних систем.

Посилення вказаних тенденцій загострює необхідність врегулювання існування та функціонування системи міграційної політики в ЄС.

3. Формування в ЄС міграційної політики відбувалося на протязі більш ніж двадцяти років. За вказаний період було прийнято цілий ряд важливих документів, що склали правову основу європейської міграційної політики, представлених: Шенгенськими угодами, Договором про Європейський Союз, Амстердамським договором, Лісабонським договором, Пактом імміграції та надання притулку. За допомогою вказаних документів в ЄС регулювання міграційних питань відбувається на законодавчому рівні з дотриманням основних прав та свобод кожного громадянина. Однак обраний ліберальний підхід, що прослідковується практично в усіх міграційних угодах, призвів до суттєвого збільшення потоку мігрантів та виникнення міграційних криз.

Подолання нової міграційної кризи, яка розпочалася на початку 2022 року, неможливе без вирішення наявних проблем міграційної політики.

Проявами таких проблем є:

- подальше зростання масштабів нелегальної міграції;
- посилення загрози зростання організованої злочинності;
- протистояння між країнами, що хочуть обмежувати доступ для мігрантів й країнами, що готові приймати їх й надалі зважаючи на загострення війни в Україні та посилення військового конфлікту на Близькому Сході;

- використання недієвої системи розподілу мігрантів з «країн першого в'їзду»;
- тенденція «відтіснення» мігрантів на кордонах Балканського маршруту;
- прояви та посилення негативного впливу мігрантів на культурну сферу країн Європейського Союзу.

Вирішення зазначених проблем потребує здійснення таких заходів:

- прийняття низки нормативно-правових документів щодо обмеження міграційних потоків на загальному європейському рівні;
- здійснення уніфікації міграційного законодавства ЄС та законодавства країн-членів;
- ухвалення законів з новими підходами щодо відповідальності та солідарності у міграційній політиці країн «першого в'їзду» та інших країн Європейського Союзу;
- додаткова допомога щодо захисту кордонів країнам Західних Балкан;
- налагодження співпраці з країнами походження мігрантів;
- запровадження інституту кураторства, особливо для мігрантів та біженців, які тікають від війни.

На основі аналізу ситуації в міграційній сфері ЄС, особливо а фоні війни та воєнних конфлікт, має бути сформовано й закріплено принципи міграційної політики, зокрема: якісного та прозорого нормативного підґрунтя забезпечення легальної міграції (особливо з країн в яких відбувається загострення внутрішньої ат зовнішньої ситуації); відповідність міграції потребам сучасного європейського ринку праці; справедливий розподіл обов'язків та взаємна довіра між країнами, що входять до складу Європейського Союзу.

- проаналізувати проблеми та перспективи розвитку міграційних процесів у Європейському Союзі та Україні, й виявити шляхи удосконалення регулювання міграції.

4. Європейський Союз, його країни-члени та національне населення відреагували з беззаперечною безпрецедентною швидкістю й щедрістю, що характеризується масовою мобілізацією приватних і державних ініціатив, вперше запровадивши Директиву про тимчасовий захист (затверджену в 2001 р.) та європейські резервні фонди, щоб допомогти державам впоратися з їхніми програмами для біженців. Усе це розгорталося на тлі практично одностайного консенсусу та прийняття українських біженців. В короткостроковій перспективі наявними є проблеми координації між державними та приватними ініціативами, тоді як у середньостроковій та довгостроковій перспективі виникають проблеми в різних сферах. Перші передбачають інтеграцію новоприбулих (відповідне налаштування системи освіти, доступ до житла та працевлаштування), а другі – наявність організаційних, адміністративних та фінансових ресурсів, призначених цим та іншим біженцям. Однак останні тенденції міграційної ситуації в Європі виявили прогалини регулювання та необхідність удосконалення вітчизняної системи:

- в першу черга нагальним є створення національної стратегії міграційної політики разом з єдиним інститутом із питань міграції;

- обов'язковим є питання міжнародного міжурядового діалогу та багатостороннього співробітництва у сфері міграції та розвитку, обміну знаннями й досвідом;

- пріоритетна увага процесам інтеграції, формування позитивного відношення громадян й надання необхідної допомоги найбільш уразливим категоріям мігрантів;

- підвищення кваліфікації органів на державному, регіональному та місцевому рівнях;

- удосконалення механізм збору та аналізу даних для подальшого планування політики. Всебічно залучати зовнішнє фінансування;

- розробляти державні заходи, спрямовані на підвищення ефективності технологій міграційного контролю, у тому числі на кордоні та співпрацювати

в здійсненні спільних оперативно-розшукових заходів у сфері боротьби з нелегальною міграцією;

– просувати інвестиційні проекти, які б залучали вітчизняних громадян на внутрішній ринок праці.

Таким чином, акцент у міграційній політиці слід робити на кращих практиках ЄС та формуванні комплексу взаємоузгоджених заходів, що здійснюються державою та спрямованих на створення умов, сприятливих як для громадян під час реалізації свого потенціалу, так і для мігрантів, що прибувають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгаш В. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу / Алгаш В., Пігтель А. // Підприємництво господарство і право. – 2019. – № 12. – С. 334-338.
2. Алфьоров С. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів / С. Алфьоров. – Х. : Право, 2013. – 278 с.
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – К. : НІСД, 2018. – 688 с.
4. Андріяш В.І. Державна етнополітика в Україні в умовах глобалізації [монографія] / В.І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 385 с.
5. Безушко М. Міграційна політика ЄС : виникнення та проблеми сьогодення / М. Безушко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. – № 1. – С. 276-278.
6. Бережна Н. Міжнародна міграція робочої сили та шляхи її регулювання на державному, місцевому та особистісному рівнях / Н. Бережна // Бізнес-навігатор. – 2018. – Вип. 3-1. – С. 37-40.
7. Васільєв В. Організаційно-правове регулювання протидії нелегальній міграції в системі забезпечення національної безпеки України / В. Васільєв // Актуальні проблеми державного управління. – 2018. – № 1(53). – С. 160-166.
8. Вербовий М. Академічна міграція та стратегічні доміанти освітнього менеджменту / М. Вербовий // Освітня аналітика України. – 2018. – Вип. 1. – С. 116-126.
9. Географічна енциклопедія України: в 3 томах / [Відп. ред. О. М. Маринич]. – К. : «Українська радянська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1990. – 480 с.

10. Гоць А. Міжнародна трудова міграція українців в умовах воєнного конфлікту на сході країни / А. Гоць // Грані. 2018. – Т. 21, № 3. – С. 6-11.
11. Гречко О. Особливості державної міграційної політики сучасної України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2018. – 19 с.
12. Дергач А. Механізми державного управління міграційними процесами в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2018. – 20 с.
13. Економічна енциклопедія: у 3 т. – Т. 2 / Редкол. : С. В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. / С. 385.
14. Європа готується прийняти більше українців у 2023 році, але менше підтримувати їх. СBN. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cbn.com.ua/2023/01/04/yevropa-gotuyetsya-pryjnyaty-bils>.
15. Євтушенко О. Державне управління (Основи теорії державного управління) : [навчальний посібник] / О. Н. Євтушенко, В.І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 262 с.
16. Ємельянов В. Теоретико-методологічні основи публічної влади та управління в Україні: монографія / В.М. Ємельянов, О. Н. Євтушенко, В.П. Беглиця, В.І. Андріяш, Т.В. Лушагіна. – Миколаїв: Ємельянова Т.В., 2021. – 109 с.
17. Завадовська Ю. Міграційні потоки населення у період кризи: вплив на соціально-економічний розвиток у регіонах України / Ю. Завадовська. – Львів : Сорока Т. Б. [вид.], 2016. – 163 с.
18. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу / О. Заставна // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 1. – 277 с.
19. Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції : понятійно-категоріальний апарат / О. Капінус // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2017. – Вип. 3. – С. 17-25.

20. Капінус О. Особливості державного регулювання міграційних процесів в умовах збройного конфлікту на сході України / О. Капінус // Теорія та практика державного управління. – 2016. – Вип. 2. – С. 119-124.

21. Кияшко О. Міжнародна міграція робочої сили та її вплив на українську економіку / О. Кияшко, В. Гузь // Науковий вісник Ужгородського національного університету [Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство]. – 2018. – Випуск 20, частина 2. – С. 33-37.

22. Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в Європі досягла 4,75 млн, у лідерах Польща, Німеччина та Чехія. Interfax-Україна. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.interfax.com.ua/.html>.

23. Концепція державної міграційної політики : Указ Президента України від 30.05.2011 р.№ 622/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.

24. Корнієнко О. Соціально-економічний аспект регіональної асиметрії міграційних процесів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.Птухи НАН України. – Київ, 2018. – 20 с.

25. Коцан В. Міграційна політика та її змістові характеристики / В. Коцан // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2015. – Т. 29-30. – С. 287-292.

26. Кримова М.О. Інтеграція мігрантів як інструмент функціонування ринку міграційних послуг країн ЄС / М. Кримова // Економіка і організація управління. – № 2 (34). – 2019. – С. 56-64.

27. Курилюк Ю. Проблеми та перспективи міграційної політики / Ю. Курилюк, Н. Родіонова, П. Овчар // Економіка та суспільство. – 2022. – № 46. – С. 10-20.

28. Лошенюк О. Вдосконалення інструментарію державної міграційної політики в Україні / О. Лошенюк // Світ фінансів. 2017. – № 3 (52). – С. 147-156.

29. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О. Малиновська. – Київ : НІСД, 2018. – 472 с.
30. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : енцикл. / за ред. Ю. Римаренка. – Київ : Довіра, 1998. – 912 с.
31. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / за ред. О. В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.
32. Міграція в Україні 2021: цифри і факти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://iom.org.ua/ua/migraciya-v-ukrayini-cyfy-i-fakty-2021>
33. Місюнас Е. Переміщення біженців до Литви буксує через недостатність документів від Греції та Італії [Електронний ресурс] / Е. Місюнас // Литовський кур'єр. – 2017. – № 4. – Режим доступу : <http://www.kurier.lt/min>
34. Найчисельніша іноземна спільнота в Литві – українська [Електронний ресурс] // Delfi.lt. – 18 січ. 2019 р. – Режим доступу : <https://ru.delfi.lt/news/live/krupnejshaya-obschina-inostrancev-v-litve-ukrainskay>.
35. Ніколаєвський В. М. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення / Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – 2009. – № 1, т. 12. – С. 34-39.
36. Новіченко А. В. Основні підходи до розуміння поняття «міграція» / О. Новіченко // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. – Харків : ХНУВС, 2019. – С. 154-155.
37. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnis.html>
38. Офіційний сайт Євростату (база даних). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/eurostat>
39. Очільники держав ЄС домовились посилити боротьбу з нелегальною міграцією [Електронний ресурс] / Прес-служба Президента

Литви. – Режим доступу : <https://www.lrp.lt/ru/press-centr/soobscenija-dlja-pressy/glavy-stran-es-dogovorilis-usilit-borbu-s-nelegalnoi-migraciei/30340>.

40. Пак Н. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи / Н. Пак // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2017. – Вип. 6. – 55 с.

41. Побулавець Н. Концептуальні підходи до дефініцій поняття «міграція» / Н. Побулавець // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 373-376.

42. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-por>

43. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>

44. Проценко О. Міграційна політика Європейського Союзу / О. Проценко // Підприємництво, господарство і право. – № 11. – 2020. – С. 302-306.

45. Пятдесят мільярдів для України: Європарламент підтримав поправки до бюджету ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3769252-evroparlament-pidtrimav-popravki-do-budzetu-es-pro-stvorennia-ukrainskogo-fondu-v-50-milardiv.html>

46. Риндзак О. Державна міграційна політика в контексті пріоритетів національної безпеки України / О. Риндзак // Економіка України. – 2016. – № 12. – С. 72-81.

47. Риндзак О. Т. Міграційна політика в Україні: виклики та інтеграційні перспективи: монографія / НАН України, ДУ «Інститут

регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього»; наук. ред. д. е. н., проф. У. Я. Садова. – Львів : Каменяр, 2019. – 422 с.

48. Рігерт Б. Що зміниться в міграційній політиці ЄС в 2023 році? DW. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/so-zminitsa-u-migracijnij-politici-es-v-2023-roci/a-64220445>

49. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / О. Ровенчак // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2 (17). – С. 127-139.

50. Романюк М. Проблема освітньої міграції в аспекті реформування вищої освіти. Глобальні та національні проблеми економіки. / М. Романюк, З. Смутчак. – 2018. – Випуск 22. – С. 716-719.

51. Світове господарство і міжнародні економічні відносини : навчальний посібник / С. В. Бестужева, В. О. Козуб, Н. В. Проскурніна, В. А. Вовк, Ю. Б. Доброскок; за заг. ред. Т. В. Шталь. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 240 с.

52. Солодько А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики [Електронний ресурс] / Солодько А., Фітисова А. // Довідкова інформація офіційного сайту Аналітичного центру CEDOS. – Режим доступу : <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>

53. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.

54. Тарасенко К. Особливості державного регулювання міграційних процесів у Дніпропетровській області / К. Тарасенко // Аспекти публічного управління. – 2017. – Т. 5, № 10. – С. 5-12.

55. У 2015 р. Євростат зафіксував рекордну кількість заявок на притулок у ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr.obozrevatel.com/n.htm>.

56. Українське суспільство: міграційний вимір (Національна доповідь) Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.
57. Філософський словник соціальних термінів. – Вид. 2-е, доп. – Х. : «Р. И. Ф.», 2005. – С. 454.
58. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи / В. Шелюк // Перспективи. – 2001. – № 3 (15). – С. 45-50.
59. Юридична енциклопедія: в 6 т. // Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3: К-М. – 790 с.
60. Chnat J. M. War in Ukraine and Racism: The Physical and Mental Health of Refugees of Color Matters / Chnat J. M. // International Journal of Public Health. – 2022. – № 67. – С. 160-179.
61. Eurostat Residence permits – statistics on stock of valid permits at the end of the year [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/eur.php>.
62. Gammeltoft-Hansen T. Mobility and legal infrastructure for Ukrainian refugees / Gammeltoft-Hansen T., Nomann F. // International Migration. – 2022. – № 4 (60). – С. 213-216.
63. Global Data Platform Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com>
64. How bad is the Ukraine war for the European recovery? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://data.europa.eu/doi/10.2867/945503>
65. Ministry of labour and social policy poland Отримай номер PESEL та довірений профіль – послуга для громадян України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gov.pl/web/gov/otrymay-nomer-PESEL-ta-dovirenyu-pro>.
66. OECD International Migration Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG#>.

67. OECD Rights and Support for Ukrainian Refugees in Receiving Countries. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/rights>

68. OECD The Ukrainian refugee crisis: Support for teachers in host countries. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.oecd-ilibrary.org/doc.pdf>

69. Poland Occupancy of tourist accommodation establishments in March 2022 in the face of the inflow of refugees from Ukraine and the absence of restrictions related to the COVID-19 pandemic. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://stat.gov.pl/en/topics/culture-tourism-sport/tour.html>.

70. Trojanek R. Short-run impact of the Ukrainian refugee crisis on the housing market in Poland / Trojanek R., Gluszak M. // Finance Research Letters. – 2022. – № 50. – С. 103-136.

71. World migration report 2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

**Кількість українців в зарубіжних країнах внаслідок
повномасштабної війни**

	Всього громадян України	Дорослих	Кількість громадян України, які в'їхали до країни- перебування після 24.02.2022	Кількість громадян України, які отримали статус тимчасового захисту/ подібний статус у державі перебування після 24.02.2022
Австрія	97002	62052	88038	88038
Бельгія	62657	41666	62657	62657
Греція	100942	81182	77258	21202
Естонія	74980	57150	120429	42117
Іспанія	270000	194000	157737	157737
Люксембург	4372	3268	4372	4372
Німеччина	1200000	900000	1037741	статистика не ведеться
Словаччина	148678	89457	948654	102996
Чехія	631705	505364	468000	463000
Швеція	50793	35025	статистика не ведеться	50793
Албанія	2663	1769	32747	28
Велика Британія	140300	95497	150600	150600
Ісландія	2695	1756	2238	2238
Йорданія	6409	4500	826	0
Канада	311351	216700	135 351	135351
Катар	1689		300	0
Кувейт	652	496	22	0
Ліван	5500	3300	4258	0
Оман	2247	1892	2287	0
Північна Македонія	6433	5275	25630	350
Саудівська Аравія	1887	1376	1126	0
Сербія	6639	5800	139807	1174
США	894665	752065	110665	170265
Таїланд	6808	5987	2905	0
Ткреччина	28732		575714	статистика не ведеться
Туркменістан	309	272	54	0
Японія	4002	3457	2193	2081
Разом:	4064110	3069306	4151609	1454999

Кількість українців, які шукають тимчасового притулку у країнах Європи

Країна	Актуальність даних	Українці, зареєстровані у національних програмах захисту	Зафіксована кількість українських переселенців
Польща	24.01.2023	1563386	1563386
Німеччина	22.11.2022	1021667	1021667
Чехія	22.01.2023	482618	483620
Італія	20.01.2023	169306	169306
Іспанія	24.01.2023	161012	161012
Велика Британія	16.01.2023	157300	157300
Франція	31.10.2022	118994	118994
Словаччина	24.01.2023	107004	107203
Румунія	22.01.2023	109413	106835
Молдова	24.01.2023	Відсутні дані	102160
Туреччина	19.01.2023	Відсутні дані	95772
Австрія	23.01.2023	92019	92019
Нідерланди	25.01.2023	85210	85210
Швейцарія	20.01.2023	78467	78467
Литва	24.01.2023	73292	73292
Ірландія	19.01.2023	71819	72232
Бельгія	23.01.2023	65979	66717
Естонія	23.01.2023	42342	66372
Португалія	17.01.2023	57109	57109
Швеція	20.01.2023	51029	51029
Болгарія	21.01.2023	151332	50219
Фінляндія	23.01.2023	48713	47067
Данія	22.01.2023	37523	39592
Норвегія	23.01.2023	37971	37971
Латвія	23.01.2023	45085	35338
Угорщина	24.01.2023	33603	33603
Чорногорія	23.01.2023	7862	33098
Грузія	24.01.2023	Відсутні дані	25101
Греція	06.12.2022	20955	20955

Хорватія	20.01.2023	20377	20377
Кіпр	22.01.2023	20603	15451
Словенія	10.01.2023	8659	9081
Люксембург	25.01.2023	6756	6756
Північна Македонія	24.01.2023	Відсутні дані	6404
Азербайджан	11.01.2023	Відсутні дані	3944
Сербія та Косово	23.01.2023	1217	2869
Албанія	24.01.2023	Відсутні дані	2342
Ісландія	03.01.2023	2239	2239
Мальта	07.01.2023	1541	1603
Вірменія	23.01.2023	Відсутні дані	491
Ліхтенштейн	18.01.2023	536	410
Боснія та Герцоговина	22.01.2023	Відсутні дані	150
Загалом		4 952 938	5 124 763

Допомога, надана вимушеним мігрантам з України

Країна	Допомога вимушеним мігрантам
США	Програма «Єднання заради України» Можливість жити без візи чи статусу біженця до 2 років Можливість працювати та навчатися Доступ до соціального страхування Можливість відкрити банківський рахунок Отримання спонсора Перетин кордону без документів до 25 квітня 2022 року (дію подовжено до 2024 року)
Канада	Переїзд на постійне місце проживання до родичів Програма екстреної міграції Можливість працювати, вчитися, проживати до 3 років із можливим продовженням В'їзд без документів або з простроченими документами 2 тижні безкоштовного проживання в готелі 6 тижнів фінансової допомоги (500\$/тиждень) Гранти на навчання
Велика Британія	Сімейна віза до 3 років Соціальні виплати Фінансова допомога на дитину Допомога у пошуку та оренді житла
ЄС	Директива «Про тимчасовий захист для осіб, вимушено переміщених з України» Можливість проживати, працювати, навчатися, оформити соціальне страхування, відкрити банківський рахунок без статусу біженця та візи від 6 місяців Соціальна та матеріальна допомоги Безкоштовне користування громадським транспортом, зонами паркування Безкоштовне відвідання музеїв, зоопарків, інших громадський культурних місць Допомога від міжнародних організацій Доступ до безкоштовного навчання у вузах/школах

Рекомендації щодо можливих дій та заходів суб'єктів реєміграції українських громадян

Суб'єкт	Рекомендації щодо можливих дій та заходів
Україна	<p>підписання договорів щодо повернення українців та пошуку дітей з іншими країнами/організаціями</p> <p>відновлення українських паспортів та інших документів</p> <p>організація тимчасового житла, надання безкоштовного житла</p> <p>гарантія працевлаштування за минулою професією</p> <p>допомога у працевлаштуванні, створення нових робочих місць</p> <p>фінансова допомога, доступ до товарів першої необхідності</p> <p>компенсація для людей, що втратили бізнес</p> <p>надання посвідок на проживання членам новостворених сімей</p> <p>підтримка відчуття зв'язку з Україною</p> <p>організація громадських робіт з відбудови міст</p> <p>встановлення відповідальності за агресивне ставлення до людей, що мігрували під час війни</p> <p>врегулювання питань стосовно дітей-сиріт</p> <p>надання психологічної підтримки</p>
Країна-прихисток	<p>не перешкоджати процесам реєміграції</p> <p>укладення договорів про відміну тимчасового захисту</p> <p>допомога з дорогою</p> <p>організація консультаційних пунктів</p> <p>договори про реадмісію</p>
Міжнародні організації	<p>бути нейтральним та незацікавленим гравцем, де потрібно</p> <p>проведення реадмісії українців</p> <p>забезпечення фінансування</p> <p>надання початкового капіталу на заснування бізнесу</p>
Мігрант	<p>легальністю міграції</p> <p>дотримання етики</p> <p>дотримання процедур</p> <p>підтримка патріотизму та національного духу</p> <p>не зловживати допомогою</p> <p>поповнення державного бюджету</p>